

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της Ευθυμίας Τσολακίδου

Μεταπτυχιακής φοιτήτριας

του ΠΜΣ «Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές»

Αριθμός Μητρώου:3033201501029

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Κωνσταντίνα Μπότσιου

ΘΕΜΑ

Η εξέλιξη των ελληνο-γερμανικών σχέσεων από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου έως τη λήξη του «Ψυχρού Πολέμου».

Η επιρροή των επιστημονικών και πολιτιστικών σχέσεων στην εξέλιξη των ελληνο-γερμανικών σχέσεων στο ευρωπαϊκό πλαίσιο

Στη μνήμη της μητέρας μου Ευαγγελίας Σ. Χατζησυμεωνίδου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
Εισαγωγή	4
I. Συνοπτική αναφορά στις ελληνο-γερμανικές σχέσεις 1933-1941	5
1. Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις κατά τη δεκαετία του 1930 και η «πολιτιστική» διείσδυση της Γερμανίας	5
2. Ιστορικό Β' Παγκοσμίου Πολέμου για την Ελλάδα	6
II. Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο	8
1. Η Γερμανία μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο- Το «Γερμανικό Θάυμα»	8
2. Νέα αρχή για τις ελληνο-γερμανικές σχέσεις	9
3. Αναδόμηση των διμερών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας	9
4. Οικονομία & Πολιτισμός	16
5. Η Ελλάδα και η Γερμανία στο ευρωπαϊκό πλαίσιο	20
6. Σύγκρουση μεταξύ Ανατολής και Δύσης και οι σχέσεις της Ελλάδας με την Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας (DDR)	22
III. Μεταναστευτικές ροές από την Ελλάδα στην Γερμανία κυρίως τις δεκαετίες 1950 και 1960	25
IV. Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις κατά την διάρκεια της Μεταπολίτευσης	28
1. Ανάπτυξη διμερών σχέσεων Ελλάδας-Γερμανίας ως κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης	28
2. Πρωτοβουλίες της ΟΔ Γερμανίας για την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ	29
V. Επιστημονικές και πολιτιστικές σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας	31
1. Η ενδυνάμωση των πολιτιστικών και επιστημονικών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας	31
2. Οι επιστημονικές και πολιτιστικές σχέσεις Ελλάδας-Γερμανίας και οι διαπανεπιστημιακές συνεργασίες μεταξύ Ελληνικών και Γερμανικών Πανεπιστημίων και Ιδρυμάτων. Το παράδειγμα του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών	34

VI. Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Οι συνέπειες της χρηματοπιστωτικής κρίσης στις ελληνο-γερμανικές σχέσεις και στις επιστημονικές σχέσεις των δύο χωρών.	39
VII. Συμπεράσματα	41
Βιβλιογραφικές Αναφορές	44

Εισαγωγή

Στην παρούσα εργασία διερευνάται η εξέλιξη των σχέσεων Ελλάδας-Γερμανίας κυρίως μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου έως το τέλος του Ψυχρού Πολέμου καθώς και η συσχέτιση και η αλληλεπίδραση της εξέλιξης αυτής με την ανάπτυξη των επιστημονικών και πολιτιστικών σχέσεων. Γίνεται αναφορά στην ιστορική διασύνδεση της ανάπτυξης των επιστημών στην Ελλάδα με την εξέλιξη των σχέσεων Ελλάδας-Γερμανίας.

Με βάση τα ιστορικά δεδομένα αλλά και έρευνα συλλογής στοιχείων από τις διάφορες δημοσιεύσεις, σε επιστημονικά συγγράμματα, στον Τύπο και στο Διαδίκτυο, ερευνώνται οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις με στόχο α) τη βαθύτερη κατανόηση των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων και της επιρροής που άσκησε σ' αυτές η μακρόχρονη διασύνδεση μεταξύ των δύο λαών μέσω των επιστημονικών σχέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων μεταξύ των Πανεπιστημίων των δύο χωρών στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και β) την ανάδειξη των μελλοντικών προοπτικών ανάπτυξης των Ελληνο-γερμανικών σχέσεων.

Το χρονικό πλαίσιο το οποίο τίθεται για την διερεύνηση των πιο πάνω ζητημάτων, όπως προαναφέρθηκε είναι το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και το διάστημα που ακολούθησε μέχρι και τη λήξη του «Ψυχρού Πολέμου». Με τον όρο «Ψυχρός Πόλεμος» εννοείται ο ανταγωνισμός που μεταπολεμικά αναπτύχθηκε μεταξύ των δύο μεγάλων Δυνάμεων της ΕΣΣΔ και των ΗΠΑ και η λήξη του θεωρείται ότι συνέπεσε με την πτώση του Τείχους στο Βερολίνο την οποία ακολούθησε η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 καθώς και όλων των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης καθώς και η διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας.¹

¹Χατζηβασιλείου, Ευ. (2005), *Εισαγωγή στην ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου*: Αθήνα: Πατάκης, σελ. 61,65.

I. Συνοπτική αναφορά στις ελληνο-γερμανικές σχέσεις 1933-1941

1. Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις κατά τη δεκαετία του 1930 και η «πολιτιστική» διείσδυση της Γερμανίας

Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις κατά τη δεκαετία του 1930 συνδέθηκαν με το όνομα του Ελευθέριου Βενιζέλου ο οποίος αναλαμβάνοντας σχετικές πρωτοβουλίες (επίσκεψη το Βερολίνο (29.9.1929 έως 1.10.1929) συνέβαλε στην ενδυνάμωση της ελληνο-γερμανικής φιλίας. Παράλληλα, ο Βενιζέλος απηύθυνε πρόσκληση προς τη γερμανική κυβέρνηση για ενδυνάμωση της οικονομικής δραστηριότητάς της στην Ελλάδα. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, στο προαναφερόμενο πλαίσιο ανέλαβε πρωτοβουλία σχετικά με την εγκατάσταση τηλεφωνικού δικτύου στην Νοτιοανατολική Ευρώπη και την Ελλάδα και συνέβαλε αποφασιστικά στην σύναψη συμφωνίας με τη γερμανική εταιρεία Siemens-Halske η οποία υπογράφηκε στις 10 Φεβρουαρίου 1930. Επίσης αποκαταστάθηκαν οι διμερείς σχέσεις Ελλάδας-Γερμανίας σ' όλα τα επίπεδα καθώς αυτές είχαν περιορισθεί μόνο στον τομέα του εμπορίου.²

Πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο το εθνικοσοσιαλιστικό καθεστώς της Γερμανίας ασχολήθηκε και με την ανάπτυξη των πολιτιστικών σχέσεων με την Ελλάδα με απώτερο σκοπό την προάσπιση των συμφερόντων της Γερμανίας, προκειμένου να αντιμετωπίσει τον ανταγωνισμό των άλλων Δυνάμεων δηλαδή της Βρετανίας και της Γαλλίας. Ακολούθως ιδρύθηκε η Deutsche Akademie (πρόδρομος του Goethe Institut).³ Επίσης το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο απέκτησε ανάλογο σκοπό, δηλαδή την αύξηση της γερμανικής πολιτισμικής επιρροής στην Ελλάδα.⁴

Αλλά και με τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του Βερολίνου (1936) στράφηκε η προσοχή της Γερμανίας στην πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας εισάγοντας την τελετή αφής της Ολυμπιακής Φλόγας από την Ολυμπία στην

² Παπαναστασίου, Ν. (2010), *Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις κατά τη δεκαετία του 1930* στο: Ε. Χρυσός και Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Ορόσημα Ελληνογερμανικών σχέσεων*: Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, σελ. 199-212, εδώ σελ. 199.

³ Ο.π., σελ. 207.

⁴ Ο.π.

διοργανώτρια πόλη. Το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο επωμίστηκε δαπάναις του ιδίου του Χίτλερ τις αρχαιολογικές εκσκαφές στην Αρχαία Ολυμπία οι οποίες είχαν διακοπεί. Παρόλα αυτά, τα αποτελέσματα της «πολιτιστικής πολιτικής» της Γερμανίας την εποχή αυτή ήταν πενιχρή, καθώς η ελληνική κοινή γνώμη γνώριζε την προέλευσή τους όπως και τον προσανατολισμό τους, ότι δηλαδή ήταν προϊόν ενός φασιστικού καθεστώτος που σκοπό είχε την αύξηση της επιρροής του Τρίτου Ράιχ στην Ελλάδα μέσω του «πολιτιστικού προϊόντος».⁵ Άλλωστε η πολιτισμική διείσδυση των Γερμανών βασιζόταν στην θεωρία του Χίτλερ περί συγγένειας του γερμανικού έθνους με τους αρχαίους Έλληνες –οι οποίοι δεν μπόρεσαν να έχουν κληρονόμους τους Νεοέλληνες, καθώς οι τελευταίοι είχαν υποστεί (λόγω των ενδιάμεσων ιστορικών γεγονότων) εκφυλισμό- και επομένως ο εμπνευσμένος από την Αρχαία Ελλάδα Χίτλερ, όπως αναφέρεται στην ομιλία του διευθυντή της Γερμανικής Σχολής Αθηνών A. Romain, ήταν ο συνεχιστής του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού που είχε ξεκινήσει πριν από αιώνες από τον Βορρά.⁶

2. Ιστορικό Β' Παγκοσμίου Πολέμου για την Ελλάδα

Το καθεστώς του Μεταξά απομακρύνθηκε από τη σφαίρα επιρροής της Γερμανίας και άρχισε να είναι φιλικά διακείμενο προς την Αγγλία και τη Γαλλία, κάτι που έγινε αντιληπτό βέβαια στην Γερμανία, καθώς η ελληνική κυβέρνηση ταυτιζόταν ολοένα με τις επιλογές των «Δυτικών Κυβερνήσεων».

Ωστόσο, μετά το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Ελλάδα, όπου κυβερνήτης ήταν ο «γερμανόφιλος» Μεταξάς, κράτησε ουδέτερη στάση. Το καθεστώς στην Ελλάδα ανέπτυξε στενές, φιλικές σχέσεις με τη Γερμανία του Χίτλερ. Οι διμερείς σχέσεις ήταν στο κέντρο του ενδιαφέροντος και για τις δύο πλευρές.⁷

Το πλαίσιο του πολέμου και για τις δύο χώρες εξελίχθηκε ως γνωστόν με την Ιταλία να καταλαμβάνει την Αλβανία το 1939 και να μπαίνει στον πόλεμο τον Ιούνιο του 1940. Οι Ιταλοί βύθισαν το αντιτορπιλικό Έλλη και ο Μουσολίνι αποφάσισε να κατακτήσει την Ελλάδα. Η Ιταλία αξίωσε την ελληνική επικράτεια και ο Μεταξάς, παρόλο που ήταν “ο μόνος που θα μπορούσε να πεί ΝΑΙ” στις παραπάνω εξελίξεις,

⁵ Ο.π., σελ. 207.

⁶ Φλάϊσερ, Χ. (2010), *Γερμανο-ελληνικές σχέσεις στην σκιά του Β' Παγκοσμίου Πολέμου*, στο: Ε. Χρυσός και Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Ορόσημα Ελληνογερμανικών σχέσεων*: Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, σελ. 213-221, εδώ σελ. 214.

⁷ Apostolopoulos, D.K. (2004), *Die griechisch-deutschen Nachkriegsbeziehungen*: Frankfurt a.M.: Peter Lang, σελ. 16-21.

απάντησε το ιστορικό ΟΧΙ. Μετά από την αποτυχία της Ιταλίας να κατακτήσει την Ελλάδα, τα γερμανικά στρατεύματα εισέβαλαν στον ελλαδικό χώρο, από την Βουλγαρία τον Απρίλιο του 1941 και κατέβαλαν την χώρα, μετά τη Μάχη της Κρήτης τον Μάιο του 1941. Οι συνέπειες για την Ελλάδα ήταν η μεγάλη εξαθλίωση και η πείνα καθώς και ένα κίνημα αντίστασης που διαμορφώθηκε επηρεαζόμενο από κομμουνιστικές και εθνικιστικές τάσεις. Τα έτη 1941 έως 1944 διεπράχθησαν στην Ελλάδα σοβαρά εγκλήματα από τους Γερμανούς. Τις φοβερές κτηνωδίες του πολέμου ακολούθησαν στην Ελλάδα οι θηριωδίες του εμφυλίου πολέμου τον Δεκέμβριο του 1944 και από το 1946 έως το 1949. Το 1944 -το τέλος της γερμανικής κατοχής- βρήκε την Ελλάδα με κατεστραμμένα χωριά και πόλεις, ένα εκατομμύριο Έλληνες άστεγους, τα λιμάνια και τα σιδηροδρομικά δίκτυα σχεδόν καθ' ολοκληρίαν κατεστραμμένα. Οι πρώτες μεταπολεμικές κυβερνήσεις δεν μπορούσαν χωρίς έξωθεν συνδρομή να ανορθώσουν την ελληνική οικονομία, καθώς είχαν να αντιμετωπίσουν προβλήματα που αφορούσαν σε θέματα ζωτικής σημασίας για τον λαό.⁸ Αξίζει επίσης να σημειωθεί, ότι μετά την Απελευθέρωση η Ελλάδα ήταν μια χώρα όπου ο λιμός και οι επιδημικές ασθένειες (σε ορισμένες περιοχές έπασχαν το 60 έως 70% των παιδιών) αποτελούσαν καθημερινότητα. Ακόμη η χώρα βρισκόταν σε άθλια οικονομική κατάσταση, με τον πληθωρισμό να κινείται ανοδικά χωρίς δυνατότητα πρόβλεψης και να επιφέρει πρόσθετες ζημίες στην ήδη κατεστραμμένη χώρα.⁹

⁸Apostolopoulos, *Die griechisch-deutschen Nachkriegsbeziehungen*, σελ. 16-21.

⁹ Φλάϊσερ, «Γερμανο-ελληνικές σχέσεις στη σκιά του Β' Παγκόσμιου Πολέμου», σελ. 218.

II. Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο

1. Η Γερμανία μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο - το «Γερμανικό Θαύμα»

Η Γερμανία διοικήθηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο από τις τέσσερις συμμαχικές δυνάμεις οι οποίες όρισαν τις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και βιομηχανικές βάσεις για την αναδόμηση μιας διαιρεμένης Γερμανίας. Για την Ανατολική Γερμανία η ιδεολογική βάση της αναδόμησης ήταν ο κομμουνισμός ενώ για την Δυτική Γερμανία η κοινοβουλευτική δημοκρατία και ο καπιταλισμός.

Το «Γερμανικό Πρόβλημα» ήταν συνδεδεμένο με την επεκτατική και επιθετική στάση που είχε επιδείξει η Γερμανία κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα και ως εκ τούτου, ήταν κοινή επιδίωξη πλέον να περιορισθεί η ισχύς της, με τη διαίρεσή της σε δύο κράτη το 1949: την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και την Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας.¹⁰ Μεταπολεμικά υπήρξαν, ως γνωστόν, μεταξύ «Δύσης» και «Ανατολής» ανταγωνιστικές σχέσεις με αποτέλεσμα να επιδεινωθεί το «Γερμανικό Ζήτημα». Ο χωρισμός της Γερμανίας σε ζώνες κατοχής των νικητών ήταν γεγονός. Οι Αμερικανοί, οι Γάλλοι και οι Άγγλοι ενοποίησαν τις δικές τους ζώνες και δημιούργησαν την Γερμανική Ομοσπονδιακή Γερμανία ως ένα κράτος. Πρώτος κυβερνήτης ήταν ο Χριστιανοδημοκράτης Konrad Adenauer και «προσωρινή» πρωτεύουσα η Βόννη.¹¹

Τον Μάιο του 1955 η Γερμανία απέκτησε την κυβερνητική συνθήκη και κυριαρχία. Με τη βοήθεια του σχεδίου Marshall, της νομισματικής μεταρρύθμισης και της ιδεολογικής κατεύθυνσης του Ludwig Erhard περί οικονομικής ανάπτυξης, βάσει της «Αγοράς», η Γερμανία άγγιξε τα όρια του οικονομικού θαύματος καθώς επέτυχε μια μεγάλη οικονομική και βιομηχανική ανάκαμψη.¹²

Το σχέδιο Marshall ήταν το σχέδιο των ΗΠΑ μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου το οποίο στόχευε κυρίως να ανακοπεί η επέκταση του αποκαλούμενου «σοβιετικού συστήματος», δηλαδή της επιρροής που επιχειρούσε να ασκήσει η ΕΣΣΔ. Το σχέδιο Marshall «διακηρύχθηκε στις 5 Ιουνίου 1947 από τον υπουργό εξωτερικών

¹⁰ Nugent, N. (2012), *Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές*: Αθήνα: Σαββάλας, σελ. 49.

¹¹ Βερέμης, Θ. (1992), *ΕΛΛΑΔΑ-ΕΥΡΩΠΗ Από τον Πρώτο Πόλεμο ως τον Ψυχρό Πόλεμο*: Αθήνα: Πλέθρον, σελ. 55.

¹² Apostolopoulos, *Die griechisch-deutschen Nachkriegsbeziehungen*, σελ. 16-21.

Τζωρτζ Μάρσαλ» και είχε ως στόχο την οικονομική ενδυνάμωση όλων των χωρών της Ευρώπης αρκεί να δέχονταν να συνεργασθούν μεταξύ τους, προκειμένου να πετύχουν την οικονομική ανάκαμψη.¹³ Η εφαρμογή του σχεδίου από το 1948 έως 1952 ήταν σε μεγάλο βαθμό επιτυχής και αφορούσε και στη Γερμανία, στα τμήματα της χώρας που ανήκαν στις δυτικές ζώνες (μετέπειτα Δυτική Γερμανία).¹⁴

2. Νέα αρχή για τις ελληνο-γερμανικές σχέσεις

Η Γερμανία και η Ελλάδα έκαναν στις αρχές της δεκαετίας του '50 μία νέα αρχή. Και οι δύο χώρες βέβαια προχώρησαν στην εμπέδωση των προαναφερθεισών σχέσεων κάνοντας αργά βήματα λόγω του εμφυλίου πολέμου και των συνεχών αλλαγών αδύνατων κυβερνήσεων συνεργασίας στην Ελλάδα και μιας νομισματικής κρίσης στην Γερμανία.¹⁵ Το πρώτο σημαντικό βήμα για την επανέναρξη των εξωτερικών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών ήταν η Συμφωνία Petersberger μεταξύ Γερμανίας και Ελλάδας, βάσει της οποίας ιδρύθηκαν το ελληνικό Προξενείο στη Βόννη και το Γενικό Προξενείο της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας στην Αθήνα. Και από τις δύο πλευρές –την γερμανική και την ελληνική– αναφέρθηκε ότι «υπάρχει η επιθυμία πολιτικής και οικονομικής συνεργασίας» ακόμη και εξαιτίας του επαπειλούμενου κινδύνου «εξ ανατολών», ενώ υποστηρίχθηκε η σύνδεση της Ελλάδας με το δυτικό χώρο άμυνας και έγιναν ισχυρές πολιτικές συμμαχίες με στόχο την απομάκρυνση του εν λόγω κινδύνου. Βασικό καθήκον της γερμανικής Πρεσβείας στην Αθήνα ήταν η κινητοποίηση των χαμένων φιλικών αισθημάτων μεταξύ Ελλήνων και Γερμανών.¹⁶

Οι πρώτες μεταπολεμικές ελληνικές κυβερνήσεις σχηματίστηκαν από δεξιά κόμματα και ήταν «γερμανόφιλες». Τον Νοέμβριο 1952 άρχισε μια καινούργια εποχή σταθερότητας για την Ελλάδα με την ανάληψη της ηγεσίας από τον Στρατάρχη Παπάγο. Η κατάσταση πολέμου μεταξύ των δύο χωρών έλαβε τέλος διά νόμου.¹⁷

3. Αναδόμηση των διμερών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας

Μια εκτεταμένη και στενή ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών σε πολιτικό- πολιτιστικό και οικονομικό επίπεδο ήταν μια αναγκαιότητα η οποία προήλθε

¹³ Χατζηβασιλείου, *Εισαγωγή στην ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου*, σελ. 101.

¹⁴ Ο.π., σελ. 103.

¹⁵ Apostolopoulos, *Die griechisch-deutschen Nachkriegsbeziehungen*, σελ. 25.

¹⁶ Ο.π., σελ. 27.

¹⁷ Ο.π., σελ. 16-21.

από την ευρωπαϊκή πραγματικότητα και υποστηρίχθηκε από τις δύο πλευρές και όχι μόνο από την κάθε κυβέρνηση αλλά και μεγάλο μέρος της αντιπολίτευσης.¹⁸

Από την άλλη πλευρά έπαιξαν μεγάλο ρόλο για τις ελληνο-γερμανικές σχέσεις δύο παράγοντες που προσδιορίστηκαν στα χρόνια του 1950-1960:

3α. Το Γερμανικό θαύμα Οικονομίας το οποίο, όπως προαναφέρθηκε, στηρίχθηκε και στο σχέδιο Marshall αλλά και στη νομισματική μεταρρύθμιση του Ludwig Erhard.

3β. Η επιρροή του Adenauer

Ο Konrad Adenauer υπήρξε από το 1949 έως το 1963 Καγκελάριος της Δυτικής Γερμανίας –ο πρώτος μεταπολεμικά– τη στιγμή που διεθνώς είχε τεθεί το Γερμανικό Πρόβλημα. Συμμερίστηκε την τότε επικρατούσα άποψη στις χώρες του δυτικού κόσμου ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας θα έπρεπε να ενσωματωθεί στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης.¹⁹ Ως σημαντικό επίτευγμα του Adenauer σε επίπεδο διπλωματίας καταγράφεται το γεγονός ότι μπόρεσε να πείσει τις δυτικές κυβερνήσεις, δηλαδή τους Αμερικανούς, τους Βρετανούς και τους Γάλλους ότι η επανένταξη της Γερμανίας στο διεθνές σύστημα είναι και προς το συμφέρον της Δύσης.²⁰

Τον Μάρτιο του 1954 ο Konrad Adenauer επισκέφθηκε την Ελλάδα ως πρώτος αρχηγός του γερμανικού κράτους μετά την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους (1830-1832) και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο Adenauer αποκάλυψε την Ελλάδα «προπύργιο της ελευθερίας», επισημαίνοντας ότι καθώς η χώρα είχε κρίσιμη γεωπολιτική θέση, θα μπορούσε να έχει και τη δυνατότητα να προωθήσει τις οικονομικές της επιδιώξεις.²¹ Δεχόμενος ότι οι Γερμανοί δεν έχουν τηρήσει τα συμφωνηθέντα, ο Adenauer υποσχέθηκε να στηρίξει οικονομικά την χώρα με αντάλλαγμα την επαναφορά των

¹⁸ Ο.π., σελ. 40.

¹⁹ Nugent, *Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, σελ. 50.

²⁰ Ηφαιστος, Π. (2004), *Διπλωματία και Στρατηγική των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων Γαλλίας Γερμανίας Μεγάλης Βρετανίας*: Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, σελ. 214.

²¹ Αποστολόπουλος, Δ. (2010), *Οι οικονομικές σχέσεις Ελλάδας-Γερμανίας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, στο: Ε. Χρυσός και Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Ορόσημα Ελληνογερμανικών σχέσεων*: Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, σελ. 277-291, εδώ σελ. 278.

γερμανικών ιδρυμάτων που υπήρχαν στην Ελλάδα (όπως π.χ. το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο) στην δικαιοδοσία του γερμανικού κράτους. Στις αρχές Ιουλίου 1954 ο Παπάγος ανταπέδωσε την επίσκεψη του Adenauer στην Γερμανία. Το αποτέλεσμα αυτών των επισκέψεων κρίθηκε ιδιαίτερα επωφελές για τις διμερείς σχέσεις Ελλάδας-Γερμανίας τόσο σε οικονομικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο.²²

Ο Παπάγος ήταν ο πρώτος Πρωθυπουργός της Ελλάδας που επισκέφθηκε επίσημα την Γερμανία. Ο σκοπός της επίσκεψης είναι η επίτευξη της ίδιας συμφωνίας για τις εξαγωγές-εισαγωγές. Το 1954 αποφασίστηκε η εμβάθυνση και των πολιτιστικών σχέσεων συγκεκριμένα μέσω ανταλλαγών φοιτητών, τεχνικών πολιτικών μηχανικών και εργατών. Η Γερμανία ήταν πλέον η πρώτη σε σημασία χώρα για τις εξαγωγές προς την Ελλάδα και αυτό υποστηρίχθηκε και εκτιμήθηκε από όλο τον ελληνικό λαό.²³ Η Γερμανία έδειξε μεγάλη εμπιστοσύνη στην πολιτική του Παπάγου ο οποίος θεωρείται ότι προστάτευε τον δυτικό κόσμο από τον κομμουνισμό. Τον Ιούνιο και Ιούλιο 1954 στο πρόσωπο του Παπάγου φαίνεται πόσο συμπαθείς ήταν οι δεξιοί κύκλοι της Γερμανίας παρόλο το παρελθόν του πολέμου.

Το 1956 επισκέπτονται την Γερμανία οι Βασιλείς της Ελλάδας με σκοπό την ανάπτυξη επαφών ενώ η γερμανική πλευρά δίνει υποσχέσεις για την Κύπρο.²⁴

3γ. Η συμβολή του Κ. Καραμανλή στις ελληνο-γερμανικές σχέσεις

Με την ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας από τον Κωνσταντίνο Καραμανλή το 1955, συνεχίστηκαν και εμπεδώθηκαν οι προσπάθειες από ελληνικής πλευράς για βελτίωση της οικονομικής κατάστασης της χώρας η οποία εντέλει σταθεροποιήθηκε, γεγονός που εκτιμήθηκε από την γερμανική πλευρά γιατί η οικονομική ανόρθωση της Ελλάδας είχε ιδιαίτερη σημασία και για την Ευρώπη.²⁵

Τον Νοέμβριο του 1958 ο Καραμανλής επισκέφθηκε την Βόννη έχοντας ήδη πετύχει την νομισματική σταθεροποίηση της χώρας. Παρά τη βελτιωμένη εικόνα της κατάστασης της ελληνικής οικονομίας δεν γίνονταν σκέψεις ούτε από γερμανικής ούτε από ελληνικής πλευράς για πλήρη ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ. Η επίσκεψη του

²² Ο.π., σελ. 278.

²³ Apostolopoulos, *Die griechisch-deutschen Nachkriegsbeziehungen*, σελ.47.

²⁴ Ο.π., σελ. 54.

²⁵ Αποστολόπουλος, «Οι οικονομικές σχέσεις Ελλάδας-Γερμανίας μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο», σελ. 279.

Καραμανλή οδήγησε σε σύναψη συμφωνιών συνεργασίας σύνδεσης της ΕΟΚ των «Έξι» με τις υπόλοιπες δυτικοευρωπαϊκές χώρες («μεγάλη ΕΖΕΣ»²⁶).

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης Καραμανλή στη Βόννη επετεύχθη η αποκόμιση οικονομικής βοήθειας προς την Ελλάδα (Adenauer-Erhart/Καραμανλής-Αβέρωφ).²⁷ Επίσης, διεξήχθησαν διαπραγματεύσεις για την πολιτική, οικονομική και πολιτιστική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών. Εν κατακλείδι, συμφωνήθηκε οι δύο χώρες να συνεργασθούν σε πολιτικό επίπεδο στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ με σκοπό την διατήρηση της ειρήνης και την προστασία του ελεύθερου κόσμου.²⁸ Ταυτόχρονα, στην Ελλάδα υπήρχαν αντιαποικιστικά συνθήματα λόγω και της προηγούμενης συμπεριφοράς της Αγγλίας, της Αμερικής και της Γαλλίας έναντι της Ελλάδας επομένως απέμενε μόνο η Γερμανία για συμμαχία.

Το 1958 ήταν σημαντική χρονιά για την ελληνική οικονομία γιατί λόγω της διαποχής της αμερικανικής οικονομικής βοήθειας προς τη Ελλάδα ανέκυπτε σοβαρό πρόβλημα πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας.²⁹

Η επίσκεψη Καραμανλή στη Γερμανία πραγματοποιήθηκε για λόγους αναζήτησης οικονομικής βοήθειας και κατεγράφη ως η πιο σημαντική συμβολή στην προώθηση και ανάπτυξη των ελληνο-γερμανικών σχέσεων. Στην ελληνική κοινή γνώμη το επίτευγμα Καραμανλή αναφορικά με τις ελληνο-γερμανικές σχέσεις κρινόταν πολύ θετικά, ως επί το πλείστον, καθώς η βοήθεια που έλαβε η χώρα την εποχή εκείνη από την Γερμανία ήταν της τάξης των 200.000.000 Γερμανικών Μάρκων³⁰, ενώ παράλληλα επετεύχθη η σύναψη συμφωνίας για επενδύσεις 200 εκατομμυρίων DM τα οποία θα έφθαναν τα 400 εκατομμύρια DM με την ολοκλήρωση των έργων. Το γεγονός αυτό λειτούργησε ως ενίσχυση της πολιτικής Καραμανλή και επιβράβευση της οικονομικής ανάπτυξης που είχε πετύχει η χώρα κατά τις δεκαετίες του '50 και του '60. Αλλά, το ζήτημα ήταν και πολιτικό, καθώς το «Γερμανικό Ζήτημα» και η όξυνση των σχέσεων ανατολικού και δυτικού «μπλόκ» είχαν αναδειχθεί σε διεθνές θέμα στο τέλος της δεκαετίας του '50, ενώ η Αριστερά στην Ελλάδα κέρδιζε

²⁶ Μπότσιου, Κ. Ε. (2010), *Η Ελλάδα και η ΟΔ Γερμανίας στο ευρωπαϊκό πλαίσιο* στο: Ε. Χρυσός και Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Ορόσημα Ελληνογερμανικών σχέσεων*: Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, σελ. 301-316, εδώ σελ. 303.

²⁷ Apostolopoulos, *Die griechisch-deutschen Nachkriegsbeziehungen*, σελ. 78.

²⁸ Ό.π., σελ. 80.

²⁹ Μπότσιου, «Η Ελλάδα και Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στο ευρωπαϊκό πλαίσιο», σελ. 304.

³⁰ Apostolopoulos, *Die griechisch-deutschen Nachkriegsbeziehungen*, σελ. 82.

έδαφος αφού ως κόμμα είχε κερδίσει τη 2^η θέση στο ελληνικό κοινοβούλιο (ΕΔΑ 24,48%), γεγονός ανησυχητικό και για την Ελλάδα και για την διεθνή κοινότητα.

Καθώς το κλίμα στις ελληνο-γερμανικές σχέσεις είχε βελτιωθεί και λόγω των προαναφερθεισών επισκέψεων των ηγετών Ελλάδας και ΟΔ Γερμανίας και των αποτελεσμάτων αυτών, μετά τη λήψη του δανείου των 200 εκατομμυρίων DM, η ελληνική πλευρά αποφάσισε τη λήξη των διώξεων των εγκληματιών πολέμου και ενώ ήταν στην επικαιρότητα η υπόθεση Merten.³¹

Σχετικά με τις γερμανικές αποζημιώσεις το Σύμφωνο του Λονδίνου (27.2.1953) επέτρεπε στην Γερμανία την μη καταβολή των αποζημιώσεων για το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, μέχρι να διευθετηθεί το «Γερμανικό Ζήτημα» (το οποίο διευθετήθηκε το 1990 με την επανένωση των δύο Γερμανιών, την πτώση του τείχους και το τέλος Ψυχρού Πολέμου). Η Ελλάδα, ωστόσο και ο Καραμανλής, παρά τη βελτίωση των ελληνο-γερμανικών σχέσεων και τα ανταλλάγματα που είχε αποκομίσει, δεν είχε παραιτηθεί από την διεκδίκηση των πολεμικών αξιώσεων. Η Γερμανία προέβη σε «εθελούσιο επανόρθωση» διαθέτοντας το ποσό των 115 εκατομμυρίων μάρκων για όσους Έλληνες πολίτες είχαν πέσει θύματα ναζιστικής βίας, χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι επρόκειτο για τις πολεμικές αποζημιώσεις.³²

Ο Adenauer και η κυβέρνησή του από το 1958 έως το 1962 βρίσκονταν σε αντίθεση με την Ουάσιγκτον εξαιτίας του «Γερμανικού Ζητήματος» κάτι που συνέπεσε χρονικά με τις συμφωνίες μεταξύ Ελλάδας και ΟΔ Γερμανίας τον Νοέμβριο 1958. Σε αντιστάθμισμα, ο Adenauer προσέγγισε τον de Gaulle και αυτό λειτούργησε εις όφελος της Ελλάδας καθώς και οι δύο είχαν ταχθεί υπέρ της ένταξης μικρών αναπτυσσόμενων χωρών στην ενωμένη Ευρώπη. Μάλιστα, ο Adenauer είχε έλθει σε αντίθεση και με τον Υπουργό Οικονομικών της Γερμανίας Erhard ο οποίος δεν συμφωνούσε υπέρ μιας μεγάλης Ευρώπης αλλά ήταν υπέρ της “Ευρώπης των Έξι” και υπέρ της ένταξης της Μεγάλης Βρετανίας στην ΕΟΚ. Για την Ελλάδα ο Erhard ήταν υπέρ της ένταξής της στην ΕΖΕΣ και στην ενδυνάμωση της ελληνικής αγροτικής οικονομίας. Ο Adenauer και ο De Gaulle δεν ήταν υπέρ της ένταξης της Μεγάλης Βρετανίας στην ΕΟΚ. Αν και οι απόψεις των δύο πολιτικών στο ευρωπαϊκό πλαίσιο δεν ήταν εντελώς διαφορετικές, ο Adenauer στο τομέα της ασφάλειας δεν έθεσε σε κίνδυνο τον ατλαντικό

³¹ Αποστολόπουλος, «Οι οικονομικές σχέσεις Ελλάδας-Γερμανίας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο», σελ. 279-280.

³² Ο.π., σελ. 280.

προσανατολισμό της χώρας, γεγονός που και πάλι ευνοούσε την Ελλάδα η οποία είχε συνδεθεί στον τομέα της ασφάλειας με τις ΗΠΑ. Μέσα σ' αυτό πλαίσιο, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας λειτούργησε ευνοώντας και οικονομικά και διπλωματικά την θέση της Ελλάδας μέσα στην Ευρώπη με αποτέλεσμα να επιτευχθεί η σύναψη της Συμφωνίας Σύνδεσης της Ελλάδας με την ΕΟΚ (Αθήνα, 9.7.1961).³³

Το 1963 τόσο στη Γερμανία όσο και στην Ελλάδα υπήρξαν αλλαγές στις κυβερνήσεις. Συγκεκριμένα στην Ελλάδα ανέλαβε τη διακυβέρνηση της χώρας ο Γ. Παπανδρέου. Μετά τα Ιουλιανά του 1965 και την παραίτηση της κυβέρνησης Παπανδρέου, η μακροβιότερη υπήρξε η κυβέρνηση του Στ. Στεφανόπουλου. Η πολιτική αναφορικά με την την ανάπτυξη των ελληνο-γερμανικών σχέσεων συνεχίστηκε ως επί το πλείστον από τους νεοεκλεγέντες πολιτικούς. Το 1967 όμως, λόγω αλλαγής καθεστώτος στην Ελλάδα (δικτατορία) και διαφορετικών προτεραιοτήτων που τέθηκαν στην γερμανική εξωτερική πολιτική από τον νεοεκλεγέντα Καγκελάριο L. Erhard (μετατόπιση από το γαλλο-γερμανικό άξονα στον ευρω-ατλαντικό) αρχικά παρατηρήθηκε στασιμότητα στην εξέλιξη των ελληνο-γερμανικών σχέσεων.³⁴

Μετά την επιβολή του καθεστώτος της Δικτατορίας στην Ελλάδα το 1967 ανεκόπη η διαδικασία σύναψης της Συμφωνίας Σύνδεσης της χώρας με την ΕΟΚ. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας κράτησε ουδέτερη και διακριτική στάση έναντι του δικτατορικού καθεστώτος στην Ελλάδα, καθώς και οι δύο χώρες ήταν μέλη του NATO, ενώ οι διμερείς σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών συνεχίστηκαν μέχρι το 1973. Στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία Γερμανίας κάποια από τα στελέχη του αντιδικτατορικού αγώνα βρήκαν πρόσφορο έδαφος.³⁵ Ο Γερμανικός Τύπος την εποχή της δικτατορίας κάλυψε θετικά τους Έλληνες «αντιστασιακούς» που είχαν καταφύγει στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και άσκησε κριτική στο καθεστώς για τα θέματα έλλειψης δημοκρατίας και ελευθερίας των πολιτών της χώρας.³⁶

Ο Καραμανλής συνέβαλε αναμφισβήτητα και πάλι στη βελτίωση των ελληνο-γερμανικών σχέσεων, ερχόμενος σε συνεννόηση και με τον Schmidt (παρά τη διαφορετική ιδεολογική τους κατεύθυνση) και βεβαίως με τον Adenauer. Με τον

³³ Μπότσιου, «Η Ελλάδα και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στο Ευρωπαϊκό Πλαίσιο», σελ. 305-306.

³⁴ Ο.π., σελ. 307.

³⁵ Ο.π., σελ. 308.

³⁶ Ο.π., σελ. 308.

Adenauer κινήθηκε από κοινού με γνώμονα τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό και την εδραίωση του κράτους δικαίου το οποίο θα ήταν μέτοχος της οικονομικής ανάπτυξης των δύο χωρών.³⁷

3δ. Το Κυπριακό Ζήτημα

Το Κυπριακό και η στάση που κρατούσαν οι εταίροι στις διαπραγματεύσεις στον ΟΗΕ επηρέασε αρνητικά -ιδιαίτερα μετά τις εκλογές του Μαΐου του 1958- τον ελληνικό λαό, ως προς την αντίληψή του για την «Δύση» και αυτό καταδεικνύεται στην τάση που δημιουργήθηκε για να κρατήσει η χώρα ουδέτερη στάση, στάση που όμως υιοθέτησε και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Η τελευταία ενθάρρυνε την Ελλάδα να επιδιώξει λύση εντός του ΝΑΤΟ. Ωστόσο λόγω της ύπαρξης του «Γερμανικού Ζητήματος» δεν ήταν εφικτό πέραν τούτου να αναληφθεί κάποια περαιτέρω πρωτοβουλία από γερμανικής πλευράς, η οποία όμως λόγω της ύπαρξης ανάλογου εθνικού ζητήματος, του «Γερμανικού προβλήματος», είχε την μέγιστη κατανόηση.

Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας το θέμα της Κύπρου έγινε κεντρικό για την ΟΔ Γερμανίας λόγω της γεωπολιτικής της θέσης και της συμμετοχής της στο ΝΑΤΟ και κατά την εξέλιξή του απέκτησε ανησυχητικό ενδιαφέρον για την γερμανική πλευρά έως ότου το 1974 οι ανησυχίες επιβεβαιώνονται με την τουρκική εισβολή. Η τελευταία επέφερε αλυσιδωτές αντιδράσεις καθώς αποχώρησε η Ελλάδα από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ και η Γερμανία αντιμετώπισε με σκεπτικισμό την ένταξή της στις Ευρωπαϊκές κοινότητες. Ωστόσο, το θέμα της Κύπρου προσέδωσε στην ΟΔ Γερμανίας διαμεσολαβητικό ρόλο για την αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας και Κύπρου καθώς και για την ένταξη της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες.³⁸

³⁷ Μπότσιου, «Η Ελλάδα και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στο Ευρωπαϊκό Πλαίσιο», σελ. 305-306.

³⁸ Ο.π.,σελ. 302.

4. Οικονομία & Πολιτισμός

4α. Ελληνογερμανικές σχέσεις στην Οικονομία και τον Πολιτισμό. Η συμβολή του Κωνσταντίνου Καραμανλή στην ανανέωση των ελληνο-γερμανικών σχέσεων

Οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ της Ελλάδας και της Γερμανίας υπήρξαν σημαντικές και πριν τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, κυρίως αναφορικά με το εμπόριο καπνού, καθώς η Γερμανία ήταν ο πρώτος εισαγωγέας καπνού από Ελλάδα. Επίσης οι δύο χώρες συνεργάζονταν για την ανοικοδόμηση υποδομών στην βιομηχανία και στην εκμετάλλευση πρώτων υλών.

Απόδειξη για την σχετικά γρήγορη επανασύνδεση των οικονομικών επαφών μεταξύ των δύο χωρών μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν η εξέλιξη των εισαγωγών-εξαγωγών. Για τις ελληνικές εξαγωγές όπως και εισαγωγές η Γερμανία κατείχε την α' θέση και πριν από Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά και στην μεταπολεμική χρονική περίοδο η Γερμανία ήταν η πρώτη χώρα που δέχθηκε εξαγωγές από την Ελλάδα.

Στην μεταπολεμική Ελλάδα, οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν για οικονομική ανάπτυξη ήταν σημαντικές, ιδιαίτερα κατά τη θητεία του Σπυρίδωνα Μαρκεζίνη ο οποίος με την υποτίμηση του νομίσματος (1950-1958) κατάφερε να δώσει ώθηση στην ανάπτυξη του εμπορίου και του τουρισμού στην Ελλάδα, ενώ η πολιτική του συγκρίνεται με εκείνη του Γερμανού Erhard. Την 11^η Νοεμβρίου 1953 υπογράφηκε συμφωνία για οικονομική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών, Ελλάδας ΟΔ Γερμανίας (Erhard-Μαρκεζίνης). Γερμανικές εταιρείες συνεργάστηκαν με ελληνικές ιδιωτικές επιχειρήσεις, ούτως ώστε να επιτευχθεί η επανόρθωση της ελληνικής οικονομίας. Σε αντιστάθμισμα η ελληνική πλευρά εξέτασε το θέμα της απόδοσης των γερμανικών περιουσιών που δημιουργήθηκαν πριν από τον πόλεμο στην Ελλάδα.³⁹

Τον Οκτώβριο του 1950 επισκέφθηκε την ΟΔ Γερμανίας ο Γεώργιος Παπανδρέου με σκοπό την αποκατάσταση των οικονομικών σχέσεων, ούτως ώστε η ΟΔ Γερμανίας να γίνει κεντρική χώρα και πάλι υποδοχής εξαγωγών καπνού της Ελλάδας.⁴⁰ Το 1954 επισκέφθηκε επίσης την Ελλάδα ο Erhard (Υπουργός Οικονομικών της ΟΔ Γερμανίας) ο οποίος ξεκίνησε συζητήσεις για Πτολεμαΐδα,

³⁹ Αποστολόπουλος, «Οι οικονομικές σχέσεις Ελλάδας-Γερμανίας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο», σελ. 277.

⁴⁰ Ο.π. σελ. 277.

Ληγνίτη, Κρασί, Καπνό.⁴¹ Το 1955 μετέβησαν στην Γερμανία ο Παναγής Παπαληγούρας και ο Λαύμπρος Ευταξίας. Το 1957 ο Blücher ήλθε ανεπισήμως στην Ελλάδα. Κατά τη επίσκεψή του διεξήχθησαν συνομιλίες με τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, σχετικά με την οικονομική βοήθεια που ανέμενε η Ελλάδα από την Γερμανία.

Το 1957 ακόμη, ο Παπαληγούρας μετέβη στη Βόννη το θέμα της οικονομικής βοήθειας ξανασυζητήθηκε, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου στην Ελλάδα και με την αιτιολογία ότι η βοήθεια που εδέχθη η Ελλάδα από τις Η.Π.Α. δεν ήταν επαρκής.⁴² Εξάλλου, είναι εμφανές, ότι σε σχέση με την Τουρκία η Ελλάδα είχε λάβει μικρότερη βοήθεια.

Το 1958 έκλεινε ένας κύκλος που σχετίζονταν με την οικονομική ανασυγκρότηση της Ελλάδας η οποία είχε δεχθεί γι' αυτό τον σκοπό την αμερικανική βοήθεια. Στις αρχές της δεκαετίας του '60 (Ιούλιος 1962) η αμερικανική βοήθεια διεκόπη, αφήνοντας την Ελλάδα να μην έχει πολλές δυνατότητες ως προς την πιστοληπτική της ικανότητα, τις εξαγωγές των βασικών προϊόντων της (καπνός, σταφίδα, οίνος, βαμβάκι) και την εν γένει ανταγωνιστικότητά της ως οικονομία καθώς επίσης και την εξεύρεση νέων αγορών. Η οικονομία της Ελλάδας ήταν απόλυτα εξαρτημένη από τις εξαγωγές καπνού. Ωστόσο οι Γερμανοί προτίμησαν εισαγωγές καπνού από τις Η.Π.Α. Το 1/7 του ελληνικού λαού ζούσε από την παραγωγή του καπνού.

Το 1959, ήλθε ο Erhard στην Ελλάδα και μεταξύ άλλων προβλήθηκε το αίτημα από την γερμανική πλευρά να αποδοθούν οι γερμανικές ιδιοκτησίες και να δοθεί από το ελληνικό κράτος οικόπεδο για το γερμανικό πολιτιστικό Ίδρυμα (Ελληνο-γερμανικός Σύλλογος "Philadelphia").⁴³ Το 1960 επισκέφθηκε ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος τη Βόννη με σκοπό να συνομιλήσει με τον Willy Brandt.⁴⁴

Στρεφόμενη η χώρα προς τις χώρες του ανατολικού μπλόκ χρησιμοποίησε ως επιχείρημα τις δυσκολίες του παρελθόντος με την Γερμανία (Πόλεμος, Εμφύλιος, Ψυχρός Πόλεμος) καθώς και την άνιση απορρόφηση των προϊόντων από τη γερμανική πλευρά. Εκείνο που επέτυχε η χώρα ήταν η συνδρομή της Ομοσπονδιακής

⁴¹ Apostolopoulos, *Die griechisch-deutschen Nachkriegsbeziehungen*, σελ. 57-68.

⁴² 'Ο.π., σελ. 69-70.

⁴³ 'Ο.π., σελ. 85.

⁴⁴ 'Ο.π., σελ. 87.

Δημοκρατίας της Γερμανίας στη σύνδεση της χώρας με την ΕΟΚ, συνεπικουρούμενη από την αμερικανική διπλωματία.⁴⁵

Μια νέα και ιδιαίτερος ενδιαφέρουσα φάση στις διμερείς σχέσεις ήταν η επίσκεψη του Κωνσταντίνου Καραμανλή στην Βόννη (1958) καθώς μετά από 2 χρόνια δυσκολιών έκλεισαν χρόνια ζητήματα που αφορούσαν στο παρελθόν των ελληνο-γερμανικών σχέσεων όπως αυτά των εγκλημάτων πολέμου και της δήμευσης των γερμανικών περιουσιών στην Ελλάδα. Ο Καραμανλής πήρε, όπως προαναφέρθηκε, από τη Γερμανία οικονομική βοήθεια δηλαδή δάνειο 200 εκατομμυρίων Γερμανικών Μάρκων (DM) συνοδευόμενο από περαιτέρω χρηματοδοτήσεις και επενδύσεις και υποχρεώθηκε να κατοχυρώσει δια νόμου την ακύρωση της καταδίωξης των εγκλημάτων πολέμου. Δεν ακύρωσε όμως τις αποζημιώσεις που η Γερμανία όφειλε στην Ελλάδα παρόλο που οι Γερμανοί επιθυμούσαν κάτι τέτοιο. Ο Καραμανλής έλαβε την υπόσχεση ότι η Γερμανία θα δώσει 115 εκατομμύρια μάρκα (DM) για τους καταδιωγμένους Έλληνες από τους Γερμανούς εθνικοσοσιαλιστές όχι ακριβώς ως αποζημίωση αλλά ως «ελεύθερη επανόρθωση». Το 1962 ο Παπαληγούρας επισκέφθηκε και πάλι την Γερμανία με σκοπό την οικονομική βοήθεια και την προσέγγιση της Ελλάδας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση όπου κατεγράφη η υποστήριξη της Δύσης έναντι της Ανατολής.⁴⁶

Στον τομέα της οικονομίας αφενός η Ελλάδα είχε ανάγκη την βοήθεια της Γερμανίας και αφετέρου η Γερμανία κατέληξε στη διαπίστωση ότι η οικονομική πολιτική της Ελλάδας αντιστοιχούσε σε μια υγιή οικονομία, καθόσον υπήρχε εμπιστοσύνη κυρίως λόγω του ότι τη διακυβέρνηση της χώρας είχε ο Καραμανλής, πρόσωπο το οποίο εμπιστεύονταν οι Γερμανοί.

Η ελληνο-γερμανική συνεργασία μέσω της ανάπτυξης των διμερών σχέσεων των δύο χωρών αρχικά και στην συνέχεια εντός ευρωπαϊκού πλαισίου επετεύχθη

- 1) το 1953 και ιδιαίτερος το 1958 με την παροχή οικονομικής βοήθειας της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας προς την Ελλάδα μέσω διακρατικών δανείων, πιστώσεων για έργα υποδομής, βασικών επενδύσεων και αμυντικής βοήθειας.

⁴⁵ Μπότσιου, «Η Ελλάδα και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στο Ευρωπαϊκό Πλαίσιο», σελ. 303-304.

⁴⁶ Apostolopoulos, *Die griechisch-deutschen Nachkriegsbeziehungen*,, σελ. 91.

- 2) το 1960-1964 η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας προσφέρει την συνδρομή της στην Ελλάδα έτσι ώστε να καταρτιστεί το Πενταετές Σχέδιο Οικονομικής Ανάπτυξης το οποίο συνδέθηκε με την απόφαση της Ελλάδας να συμμετάσχει στην ευρωπαϊκή ενοποίηση.
- 3) το 1961-1962 με αποτέλεσμα την σύνδεση της Ελλάδας με την ΕΟΚ
- 4) το 1979-1981 με αποτέλεσμα την πλήρη ένταξη της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες.

Συμπερασματικά, η συμβολή της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας στην οικονομική ανόρθωση της Ελλάδας και στην ένταξη στην ΕΕ ήταν καθοριστική.⁴⁷

4β. Οι Ελληνο-γερμανικές πολιτιστικές σχέσεις

Στον τομέα των πολιτιστικών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών οι εξελίξεις είναι αντιστοίχως θετικές. Τον Μάιο του 1956 υπεγράφη πολιτιστική συμφωνία με στόχο την *ανταλλαγή φοιτητών, καθηγητών, τη δημιουργία εδρών, πραγματοποίηση πολιτιστικών εκδηλώσεων, όπως εκθέσεις, συναυλίες κλπ.* Το 1959 συστήνεται Μόνιμη, Μικτή Επιτροπή για την προώθηση σε πρακτικό επίπεδο της προαναφερόμενης συμφωνίας πολιτιστικής συνεργασίας.⁴⁸ Επιθυμία της γερμανικής πλευράς ήταν μεταξύ άλλων και η επιστροφή της Γερμανικής Σχολής της Θεσσαλονίκης και η αποκατάσταση του οικοπέδου της Γερμανικής Σχολής.⁴⁹

Το 1956 επισκέφθηκε την Ελλάδα ο Theodor Heuss. Η επίσκεψη του Heuss στην Ελλάδα κρίθηκε ιδιαίτερα θετική καθώς υπογράφηκε διμερής πολιτιστική συμφωνία με σκοπό την κατανόηση και εμπάθυνση των σχέσεων, την ανταλλαγή καθηγητών Πανεπιστημίων, λεκτόρων και φοιτητών. Συμφωνήθηκε επίσης η ίδρυση πολιτιστικών Ιδρυμάτων τα οποία θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην γλωσσική εκμάθηση. Δόθηκε έμφαση στις δράσεις του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου και του Goethe Institut Athen που το 1959 είχε 2.500 μαθητές καθώς και εμπλουτισμός

⁴⁷ Μπότσιου, «Η Ελλάδα και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στο Ευρωπαϊκό Πλαίσιο», σελ. 302.

⁴⁸ Apostolopoulos, *Die griechisch-deutschen Nachkriegsbeziehungen*, σελ. 80.

⁴⁹ Ο.π., σελ. 71.

του προγράμματός του με σειρά πολιτιστικών εκδηλώσεων όπως θέατρο, διαλέξεις και εκθέσεις).⁵⁰

Βάσει Συμφωνίας προωθήθηκε η ίδρυση μόνιμης μεικτής Επιτροπής 8 μελών με σκοπό την προώθηση της πολιτιστικής συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών (Α' Συνεδρία, 7-9 Απριλίου 1959).

5. Ελλάδα και Γερμανία στο ευρωπαϊκό πλαίσιο

Στο ευρωπαϊκό πλαίσιο η Ελλάδα και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία Γερμανίας συνδέθηκαν τόσο σε οικονομικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο άρρηκτα, καθόσον οι δύο χώρες ιστορικά και στην μεταπολεμική εποχή βρέθηκαν και οι δύο να συμμετάσχουν από κοινού (έχοντας πολλές φορές κοινές αφετηρίες και κοινούς στόχους) στην ιστορική απόπειρα που λάμβανε χώρα την εποχή εκείνη και που αφορούσε στην συνεργασία των χωρών της Ευρώπης.

Συγκεκριμένα:

- Για την ασφάλειά τους και οι δύο χώρες είχαν επιλέξει το NATO και τον «ευρω-ατλαντικό προσανατολισμό»
- Στον πολιτικό και οικονομικό τομέα την ένταξή τους στην ΕΟΚ

Αλληλοεπηρεαζόμενες οι δύο χώρες «συναντήθηκαν» με την ΟΔΓερμανίας να έχει συμβάλει και επηρεάσει την Ελλάδα στην σύνδεσή της με την ΕΟΚ (1961/1962) και την τελική ένταξή της στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες και την Ελλάδα να έχει επηρεάσει την ευρωπαϊκή πολιτική της ΟΔΓερμανίας.⁵¹

Τα κοινά συμφέροντα και σημεία επαφής μεταξύ Ελλάδας και Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας συνοψίζονται ως εξής:

1. Ως προς την συνεργασία με την Γαλλία παρά τη γκωλική αποστασιοποίηση από την Ατλαντική Συμμαχία
2. Ως προς τον κοινό ευρω-ατλαντικό προσανατολισμό
3. Και οι δύο χώρες βρέθηκαν αντιμέτωπες με την σοβιετική απειλή [Ελλάδα: Εμφύλιος / Γερμανία: Ζήτημα Βερολίνου]

⁵⁰ Ο.π., σελ. 63-65.

⁵¹ Μπότσιου, «Η Ελλάδα και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στο Ευρωπαϊκό Πλαίσιο», σελ. 301.

4. Για λόγους ασφάλειας και οι δύο χώρες εξαρτήθηκαν από τις Η.Π.Α. μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.
5. Και οι δύο χώρες προσχώρησαν στο NATO [Ελλάδα:1952, Γερμανία: 1955]
6. Γερμανικό και Ελληνικό Θαύμα: οι παράλληλες οικονομικές και πολιτικές αναστηλώσεις των δύο χώρων οι οποίες αποτέλεσαν επιτυχημένα παραδείγματα χωρών της Δύσης που χρησιμοποίησαν οι Η.Π.Α. σε αντιδιαστολή με τα παραδείγματα χωρών της Σοβιετικής Ένωσης.⁵²

Επομένως μεταπολεμικά σε πολιτικό επίπεδο η Γερμανία και η Ελλάδα, καθώς ο κόσμος χωριζόταν σε Δύση και Ανατολή, βρέθηκαν από την ίδια πλευρά. Και οι δύο χώρες ήταν μέλη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, μέλη του Οργανισμού για την ευρωπαϊκή και οικονομική συνεργασία (ΟΕΕC) καθώς επίσης ανήκαν στους διεθνείς οργανισμούς UNO και NATO και μαζί με την Γιουγκοσλαβία και την Τουρκία -από τις βαλκανικές χώρες- (επομένως τάσσονταν κατά του κομμουνισμού).⁵³

Μια ενωμένη Ευρώπη αποτελούσε κοινό στόχο και προς αυτήν την κατεύθυνση και η συνδρομή της Γερμανίας ήταν φυσικά απαραίτητη. Σ' αυτό ακριβώς το δόγμα βασιζόταν και η ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ της Ελλάδας και της Γερμανίας. Η στάση της Ελλάδας ήταν πάντα προς την κατεύθυνση του NATO και υποστηριζόταν από την ευρεία πλειοψηφία του λαού καθώς στην Ελλάδα συναισθάνονταν την σημασία της συμμετοχής της χώρας στο NATO. Από την άλλη όμως πλευρά, η κατάσταση φτώχειας που επικράτησε στην Ελλάδα πυροδοτώντας μια γενικευμένη τάση για αντίσταση, ενδυνάμωσε την άνοδο των αριστερών κομμάτων που επηρεάζονταν από τις κομμουνιστικές ιδέες της εποχής, με αποτέλεσμα την πρόκληση μεγάλων ανησυχιών στους υπόλοιπους πολιτικούς κύκλους. Ταυτόχρονα στις χώρες του λεγόμενου «Ανατολικού Μπλόκ» γίνονταν δεκτά αγροτικά προϊόντα από την Ελλάδα τα οποία στις δυτικές χώρες δεν δέχονταν και κατ' αυτόν τον τρόπο επετεύχθη μία προσέγγιση μεταξύ Ελλάδας και Σοβιετικής Ένωσης, στην οποία η Ελλάδα εθεωρείτο ως ο «αδύναμος κρίκος» του Βορειοατλαντικού Συμφώνου.

⁵² Ο.π.,σελ. 302

⁵³ Ο.π.,σελ. 302.

Στα τέλη της δεκαετίας του '50 η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας εκδήλωσε το ενδιαφέρον της για υποστήριξη της Ελλάδας έναντι της «επίθεσης εξ ανατολάς».⁵⁴

Την Συμφωνία Σύνδεσης με την ΕΟΚ, όπως προαναφέρθηκε η Ελλάδα άρχισε να επιδιώκει από το 1958, ενώ ήδη αρχές του 1959 η κυβέρνηση Καραμανλή αποφάσισε να ζητήσει άμεσα τη σύνδεση της Ελλάδας με την ΕΟΚ, προκειμένου να συμμετάσχει η χώρα στις ραγδαίες εξελίξεις που ελάμβαναν χώρα στην Ευρώπη. Τον Ιούνιο του 1959 η Ελλάδα έκανε αίτηση και η Συμφωνία υπεγράφη 9 Ιουλίου 1961. Ο Καραμανλής με την Σύνδεση προσδοκούσε ότι στην Ελλάδα θα υλοποιηθεί σειρά μεταρρυθμίσεων που θα αφορούσαν την καράργηση παρωχημένων αντιλήψεων και θεσμών και θα εναρμονίζονταν με τις χώρες της Δύσης.⁵⁵

6. Σύγκρουση μεταξύ Ανατολής και Δύσης και οι σχέσεις της Ελλάδας με τη ΛΔΓ (DDR)

Κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου (1944-1949) και γενικότερα της αντιπαράθεσης με τους κομμουνιστές ο ελληνικός στρατός με την βοήθεια των Βρετανών συμβούλων και των Η.Π.Α. απέκτησε τη δυνατότητα απομάκρυνσης της σοβιετικής απειλής. Η Σοβιετική Ένωση προσπάθησε σε επίπεδο οικονομικό, πολιτιστικό και πολιτικό, να βελτιώσει τις σχέσεις της με την Ελλάδα και να ενδυναμώσει την διάδοση της κομμουνιστικής ιδεολογίας στη χώρα ακόμη και με την συνδρομή των γειτονικών χωρών όπως η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Αλβανία.⁵⁶ Η σκληρή στάση που κράτησαν οι κυβερνήσεις του Παπάγου και του Καραμανλή απέτρεψαν τελικά την διείσδυση της Σοβιετικής Ένωσης στην Ελλάδα, προκειμένου να γίνει και αυτή «χώρα-δορυφόρος» της Σοβιετικής Ένωσης. Από πλευράς όμως της Σοβιετικής Ένωσης, χρησιμοποιήθηκε ακόμη και η κρίση στην Κύπρο προκειμένου να συνεχισθεί η σύγκρουση μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Αναφορικά με την οικονομία και το εμπόριο οι δυσχέρειες στις πωλήσεις αντισταθμίστηκαν με την κυκλοφορία των

⁵⁴ Apostolopoulos, *Die griechisch-deutschen Nachkriegsbeziehungen*, σελ.31-35.

⁵⁵ Μπότσιου Κ., «Η απόφαση για Σύνδεση με την ΕΟΚ», *Η Καθημερινή*, 21.6.2015
<http://www.kathimerini.gr/820322/article/epikairothta/ellada/h-apofash-gia-syndesh-me-thn-eok>

⁵⁶ Apostolopoulos, *Die griechisch-deutschen Nachkriegsbeziehungen*, σελ.127.

εμπορευμάτων κατόπιν συμφωνίας με τη Σοβιετική Ένωση, γεγονός που οδήγησε σε οικονομική εξάρτηση της Ελλάδας από το «ανατολικό μπλόκ». ⁵⁷

Η ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας (ΛΔΓ) έγινε με ιδιαίτερο τρόπο. Όπως τα άλλα κράτη-δορυφόροι έτσι και η ΛΔΓ (DDR) είχε ως στόχο την άσκηση επιρροής στην Ελλάδα και παράλληλα την μείωση της επιρροής της ΟΔ Γερμανίας (BRD). Από την άλλη πλευρά, βασική επιδίωξη της ΟΔΓ (BRD) ήταν η μη αναγνώριση της ΛΔΓ (DDR). Η χώρα που θα αναγνώριζε την ΛΔΓ (DDR) δεν θα ελάμβανε καμία οικονομική βοήθεια από την ΟΔΓ (BRD). Μία αναγνώριση της DDR θα σήμαινε αυτόματα επικύρωση της διαίρεσης των δύο κρατών της Γερμανίας διεθνώς. Παρ'όλα αυτά, σε περιορισμένο βαθμό, υπήρξε –ωστόσο– ανάπτυξη του εμπορίου μεταξύ της Ελλάδας και της ΓΛΔ (DDR). Βάση για την ανάπτυξη του εμπορίου ήταν η συμφωνία με τις κρατικές τράπεζες η οποία επετεύχθη όμως σε μη κυβερνητικό επίπεδο. ⁵⁸

Η Γερμανική Λαοκρατική Δημοκρατία (DDR) ήταν μια χώρα βιομηχανική που καλλιέργησε με τις δυτικές χώρες τις διμερείς σχέσεις της, προκειμένου να πετύχει διεθνή αναγνώριση και την προβολή της ως ένα κράτος που –όπως ήθελε να παρουσιάσει– σε αντίθεση με την ΟΔ Γερμανίας δεν ταυτιζόταν με το ναζιστικό παρελθόν, αλλά ήταν πυλώνας της ειρήνης και προστατής του πολιτισμού του γερμανικού έθνους. Τον Δεκέμβριο του 1955, σύμφωνα με το Δόγμα Hallstein η ΓΛΔ θεωρείτο ως «ζώνη σοβιετικής κατοχής». Η ΟΔ Γερμανίας επιχείρησε να απομονώσει τη ΓΛΔ διεθνώς, καθώς απειλούσε ότι θα διακόψει τις διπλωματικές σχέσεις με όσες χώρες την αναγνωρίζουν ως κράτος. Από την Ελλάδα, 1000 παιδιά του Εμφυλίου Πολέμου (8-17 χρόνων) είχαν καταλήξει ασυνόδευτα στη ΓΛΔ. Εκεί έλαβαν ανατροφή προκειμένου να συνεχίσουν τη ζωή τους είτε ως εργαζόμενοι στη ΓΛΔ είτε να επιστρέψουν στην πατρίδα. Όπως προαναφέρθηκε η Ελλάδα μέχρι το 1967 έχοντας ανάγκη για τη λύση των οικονομικών προβλημάτων της, συνήψε διμερείς σχέσεις με τη ΓΛΔ η οποία εγκατέστησε Εμπορική Αντιπροσωπεία στην Αθήνα και από το 1953 έως το 1963 διπλασίασε τις εμπορικές συναλλαγές. Από το 1960 άρχισε η κάμψη στις διμερείς σχέσεις Ελλάδας και ΓΛΔ, λόγω του Τείχους που ανεγέρθηκε στο Βερολίνο αλλά και λόγω της ένταξης της Ελλάδας στην ΕΟΚ. Η ΓΛΔ προσπαθούσε μέσω των πολιτιστικών και επιστημονικών σχέσεων, όπως διοργάνωση Συνεδρίων, συμμετοχή

⁵⁷ Ο.π., σελ. 130.

⁵⁸ Ο.π., σελ. 131.

σε Εκθέσεις αλλά και στέλνοντας ειδικούς απεσταλμένους (Reisekader) να διατηρεί τους δεσμούς της πάντα με την Ελλάδα. Το 1967 το καθεστώς της Χούντας στην Ελλάδα όπως ήταν φυσικό σχεδόν διέκοψε τις σχέσεις με τη ΓΛΔ. Όμως, η διακοπή των σχέσεων σε πολιτικό επίπεδο είχε ως συνέπεια και την ανάσχεση στην προώθηση των επιστημονικών και πολιτιστικών σχέσεων. Κατά τη διάρκεια της επταετίας οι διμερείς σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και ΓΛΔ ήταν άτονες. Ωστόσο, με την αλλαγή του πολιτικού κλίματος μετά την Συνθήκη του Ελσίνκι υπήρξε από τη Χούντα αναγνώριση του κράτους της ΓΛΔ (25.5.1973) με απώτερο στόχο την αναγνώριση της δικής της ύπαρξης διεθνώς.

Με την Μεταπολίτευση οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών αποκαταστάθηκαν αρχής γενομένης όταν Υπουργοί των Εξωτερικών ήταν ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης και ο Oskar Fischer. Το 1981 με την εκλογή του ΠΑΣΟΚ με τον Ανδρέα Παπανδρέου οι σχέσεις των δύο κρατών ενδυναμώθηκαν ακόμη περισσότερο. Υπήρξαν ανταλλαγές επισκέψεων επίσημων και αντιπροσωπειών. Τον Ιούλιο του 1984 ο Ανδρέας Παπανδρέου ως προσκεκλημένος του Erich Honecker, Γενικού Γραμματέα Ενιαίου Σοσιαλιστικού Κόμματος Γερμανίας και Προέδρου του Κρατικού Συμβουλίου αναγορεύθηκε σε επίτιμο διδάκτορα του Πανεπιστημίου Humboldt του Βερολίνου.⁵⁹

⁵⁹ Ροφούζου, Αι. (2010), *Η Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας. Οι Έλληνες και το δεύτερο γερμανικό κράτος* στο: Ε. Χρυσός και Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Ορόσημα Ελληνογερμανικών σχέσεων* Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, σελ. 319-326, εδώ σελ. 323.

III. Μεταναστατευτικές ροές από την Ελλάδα στην Γερμανία τις δεκαετίες 1950-1960

Οι μεταναστευτικές ροές από Ελλάδα προς την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ξεκίνησαν στα μέσα της δεκαετίας του 1950 και κατά τη δεκαετία του 1960 κορυφώθηκαν. Η ΟΔ Γερμανίας ήταν η χώρα υποδοχής για την συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων μεταναστών (8% του ελληνικού πληθυσμού) οι οποίοι αποτέλεσαν ένα υποσύνολο της γερμανικής κοινωνίας, τους αποκαλούμενους “**Gastarbeiter**” («προσκεκλημένος-εργαζόμενος»). Ο αριθμός των Ελλήνων μεταναστών ανήλθε στους 800.000 και οι περισσότεροι προέρχονταν από τις περιοχές της Βόρειας Ελλάδας. Οι “Gastarbeiter” συγκρότησαν το εργατικό δυναμικό που για ορισμένη χρονική διάρκεια συνήπτε σχέση εξαρτημένης εργασίας στη Γερμανία. Επειδή η παραμονή και η εργασία ήταν περιορισμένης διάρκειας, γι’ αυτό το λόγο η σύνδεση των “Gastarbeiter” με την πατρίδα παρέμενε ενεργή, δηλαδή το «ξεκίνημα» των Ελλήνων μεταναστών στην Γερμανία έγινε χωρίς αποκοπή από την πατρίδα και με προοπτική επιστροφής σ’ αυτήν. Γι’ αυτόν τον λόγο άλλωστε οι αποκτηθείσες αποταμιεύσεις αποστέλλονταν στην χώρα επιστροφής, και ακόμη η εκπαίδευση και η ανατροφή των παιδιών ήταν βασισμένη στην ελληνική παιδεία λόγω του ενδεχόμενου επανένταξης των παιδιών των Ελλήνων μεταναστών στην ελληνική κοινωνία.⁶⁰

Το 1961 αποτέλεσε χρονιά ορόσημο για το «Οικονομικό Θαύμα» της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Με την ανέγερση του Τείχους στο Βερολίνο η ΟΔ Γερμανίας παύει να καλύπτει τις ανάγκες της σε εργατικό δυναμικό από την Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας κάτι που συνέβαινε έως την χρονιά αυτή. Επομένως, δημιουργείται η ανάγκη «εισαγωγής» εργατικού δυναμικού από άλλες χώρες μεταξύ των οποίων σημαντικό μέρος έχει η Ελλάδα η οποία προσπαθούσε να έλθει σε συμφωνία με την γερμανική πλευρά, βασιζοντας την ενδυνάμωση των οικονομικών της τα οποία βρίσκονταν λίγο πριν την χρεοκοπία, στην αύξηση των συναλλαγματικών εμβασμάτων προς την Ελλάδα από τους Έλληνες μετανάστες στην Γερμανία.⁶¹

⁶⁰Lienau, G. (2010), *Το Ελληνικό Μεταναστευτικό Ρεύμα* στο: Ε. Χρυσός και Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Ορόσημα Ελληνογερμανικών σχέσεων* : Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, 265-191, εδώ σελ. 265.

⁶¹ Ο.π., σελ. 266-267.

Λόγω και των επιδιώξεων και της άλλης πλευράς, δηλαδή της ΟΔ Γερμανίας η οποία όπως προαναφέρθηκε επεδίωκε την αύξηση του εργατικού της δυναμικού τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, οργανώθηκε η μεταναστευτική ροή των Ελλήνων η οποία διακόπηκε το 1966-1967 και οριστικά το 1973.⁶² Οι “Gastarbeiter” που απασχολήθηκαν, όχι μόνο στη βαριά βιομηχανία αλλά και στην κλωστοϋφαντουργία και στην παραγωγή ηλεκτρικών συσκευών, εγκαταστάθηκαν κυρίως στην Στουτγκάρδη όπως και στις περιοχές Ρήνου και Ρουρ. Το 1973 λόγω και της πετρελαϊκής κρίσης, η μετανάστευση των Ελλήνων προς τη Γερμανία διακόπηκε καθώς οι Έλληνες μετανάστες δεν ήταν πια οι πλέον κατάλληλοι ως εργαζόμενοι στην χώρα αυτή. Κατόπιν τούτου, πολλοί Έλληνες άρχισαν να επιστρέφουν στην Ελλάδα. Κατά τα έτη 1975 και 1976 περίπου 50.000 γύρισαν στην Ελλάδα ενώ 14.000 μετανάστευσαν προς τη Γερμανία. Και επειδή η Ελλάδα ήταν πλέον μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας τα επαγγέλματα των Ελλήνων μεταναστών στην ΟΔ Γερμανίας ήταν περισσότερο ελεύθεροι επαγγελματίες παρά εργατικό δυναμικό.⁶³

Στα αποτελέσματα της μετανάστευσης των Ελλήνων προς την ΟΔ Γερμανίας συμπεριλήφθησαν και το ότι κατ’ αρχάς λύθηκε το πρόβλημα της έλλειψης του εργατικού της δυναμικού στην Γερμανία. Επίσης, οι δύο λαοί πέτυχαν την μεταξύ τους πολιτισμική προσέγγιση, λόγω και του ότι, η παραμονή των Ελλήνων μεταναστών στην Γερμανία ήταν τελικά πολύ μεγαλύτερη από την αρχικώς προβλεφθείσα. Οι Έλληνες μετανάστες ανέπτυξαν στην ΟΔ Γερμανίας την δημιουργικότητά τους, ιδρύοντας ελληνο-γερμανικές εταιρίες των ελληνικών κοινοτήτων. Η παιδεία των παιδιών των Ελλήνων μεταναστών ήταν προβληματική, όπως και γενικότερα ο «πολιτιστικός προσανατολισμός τους».⁶⁴ Τα παιδιά των μεταναστών ως επί το πλείστον, μεγάλωσαν ξεχωριστά από τους γονείς τους, στην πατρίδα με τους συγγενείς των γονιών τους. Στην κρίσιμη ηλικία της διαμόρφωσης της προσωπικότητας ενός ατόμου είναι σαφές, ότι αυτό μπορεί να αποτελέσει πρόβλημα για την ψυχολογική εξέλιξη ενός παιδιού και την ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων του. Αλλά και όσα παιδιά ακολούθησαν τους γονείς τους στην Γερμανία δεν αντιμετώπισαν λιγότερα προβλήματα καθώς μεγάλωσαν αποκομμένα από τη γερμανική κοινωνία (σε γκέτο). Παρ’ όλα αυτά, τα παιδιά μετά από έρευνες δεν επιθυμούσαν ιδιαίτερα την σύνδεσή τους με την πατρίδα,

⁶² Ο.π., σελ. 265.

⁶³ Ο.π., σελ. 269- 272.

⁶⁴ Ο.π., σελ. 269.

ούτε την επιστροφή τους στην Ελλάδα. Για τους λόγους αυτούς, οι ελληνικές κοινότητες των μεταναστών (που είχαν στο μεταξύ συσταθεί) επεδίωξαν την ίδρυση «ελληνικών εθνικών σχολείων» ούτως ώστε, τα ελληνόπουλα να διδάσκονται παράλληλα με τα γερμανικά σε «απογευματινό» σχολείο και ελληνικά μαθήματα.⁶⁵

Από την Ελλάδα έφυγαν ως μετανάστες για την ΟΔ Γερμανίας οι νέοι και υγιείς. Ο στόχος να συνδράμουν οι Έλληνες μετανάστες της Γερμανίας στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας δεν επετεύχθη.⁶⁶ Οι επιδιωκόμενες παραγωγικές επενδύσεις με τα χρήματα των Ελλήνων μεταναστών δεν πραγματοποιήθηκε, καθώς τα χρήματα αυτά είχαν καταναλωτική κατάληξη (όπως χτίσιμο σπιτιών, μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις κλπ.) και αυτό έγινε όχι στα αστικά κέντρα αλλά περισσότερο στους τόπους καταγωγής των μεταναστών. Συγκεκριμένα μόνο το 12% όσων επέστρεψαν στην Ελλάδα εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα ή τη Θεσσαλονίκη.⁶⁷

Η παρουσία των Ελλήνων στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας που προήλθαν από μεταναστατευτικές ροές τα χρόνια που προαναφέρθηκαν αφορά περισσότερους από 300.000 Έλληνες, οι οποίοι προσμετρώνται στους μόνιμους κατοίκους της χώρας. Επίσης είναι γεγονός πως πολλοί Έλληνες έχουν επιλέξει από τα μεταπολεμικά χρόνια έως σήμερα την ΟΔ Γερμανίας για σπουδές ή και για εργασία. Αντιστοίχως στην Ελλάδα έχουν εγκατασταθεί 45.000 Γερμανοί.⁶⁸

⁶⁵ Γρηγοροπούλου, Α. .: *Η σχολική εκπαίδευση των παιδιών των Ελλήνων μεταναστών στη Γερμανία* στο: heimatkunde.boell.de/2012/06/12.

⁶⁶ Lienau, «Το Ελληνικό Μεταναστευτικό Ρεύμα», σελ. 270.

⁶⁷ Ό.π., 270-271.

⁶⁸ Skarpelis-Sperk S., *Ελλάδα και Γερμανία: 40 Χρόνια Προσωπικών και Πολιτικών Εμπειριών* στο: Ε. Χρυσός και Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Ορόσημα Ελληνογερμανικών σχέσεων*: Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, σελ. 327-349, εδώ σελ. 345.

IV. Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις κατά την διάρκεια της Μεταπολίτευσης.

1. Ανάπτυξη διμερών σχέσεων Ελλάδας-Γερμανίας ως κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το 1975 στην Ελλάδα της Μεταπολίτευσης η κυβέρνηση Καραμανλή επιχείρησε και επέτυχε την συνεννόηση με τα γειτονικά βαλκανικά κράτη συμπεριλαμβανομένης και της Τουρκίας. Το επιστέγασμα αυτής της πολιτικής ήταν η Τελική πράξη του Ελσίνκι (1975). Στην αντιπολίτευση ο Α. Παπανδρέου ανέπτυξε διαφορετική στρατηγική, τασσόμενος κατά της Τουρκίας, γεγονός που διευκόλυνε τη συνεννόηση μεταξύ Καραμανλή και του H.Schmidt.

Επομένως ήταν η Ο ΔΓερμανίας και η μόνη κυβέρνηση του Helmut Schmidt που ανέλαβε διαμεσολαβητικό ρόλο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για το Κυπριακό καθώς οι Η.Π.Α., λόγω της σχέσης τους με το δικτατορικό καθεστώς δεν μπορούσαν να αναλάβουν τέτοιου είδους πρωτοβουλία. Η Γαλλία, μέσω του προέδρου της Valery Giscard d'Estaing δεν προχώρησε και αυτή στην ανάληψη διαμεσολαβητικής προσπάθειας, καθώς ήθελε να παραμείνει σταθερή στη «γκωλική» παράδοση και στον ατλαντικό προσανατολισμό.

Στο ευρωπαϊκό πλαίσιο και αναφορικά με την ένταξη της Ελλάδας στην Κοινότητα η ΟΔ Γερμανίας είχε καθοριστικό ρόλο, καθώς διά του Υπουργού Εξωτερικών της, Hans Dietrich Genscher, κράτησε ίσες αποστάσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας με εισήγηση για την ένταξη και των δύο χωρών. Το αποτέλεσμα όμως ήταν θετικό μόνο για την Ελλάδα, λόγω των πολιτικών εξελίξεων το 1980 αφού στην Ελλάδα είχε ήδη συντελεσθεί η αποκατάσταση του δημοκρατικού πολιτεύματος ενώ η Τουρκία την ίδια χρονική περίοδο το καθεστώς του πολιτεύματος μετατράπηκε σε δικτατορικό.

Διαβλέποντας τον κίνδυνο του αντιαμερικανισμού στην Ελλάδα ο Helmut Schmidt επεσήμανε τον κίνδυνο αποσταθεροποίησης της περιοχής, καθώς η αποκατάσταση του πολιτεύματος ήταν σχετικά πρόσφατη και η πιθανή μη σύνδεση της χώρας με σταθερές πολιτικές ανάπτυξης στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, ενδεχομένως να είχε δυσμενείς συνέπειες. Ωστόσο, απαίτησε από τον Καραμανλή να γίνει σύνδεση της Ελλάδας με την ΕΟΚ παράλληλα με την επανασύνδεση της Ελλάδας με το στρατιωτικό

σκέλος του NATO, προοπτική που απορρίφθηκε από την ελληνική πλευρά ως απαράδεκτη. Το γεγονός αυτό, μια σειρά από εξελίξεις, καθώς και η εμμονή της Γερμανίας στις παραπάνω απαιτήσεις αλλά και ο φόβος της, εξαιτίας της οικονομικής κατάστασης της Ελλάδας σε σχέση με την επιθυμία της για πλήρη ένταξη στην ΕΟΚ, οδήγησαν την Γερμανία στην απώλεια του κεντρικού διαμεσολαβητικού ρόλου κατά τις διαπραγματεύσεις της ένταξης της Ελλάδας στην ΕΟΚ με τη Γαλλία να αναλαμβάνει τον ρόλο αυτό. Ωστόσο, ο Καραμανλής σχετικά με την πορεία των διαπραγματεύσεων απευθύνθηκε εκτός από τους «εννέα» και στη Γαλλία και στη Γερμανία. Η ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ έγινε εν τέλει με τη συνδρομή της Γαλλίας και της Γερμανίας θέμα πολιτικής παρά οικονομικής απόφασης στο ευρωπαϊκό πλαίσιο.⁶⁹

2. Πρωτοβουλίες της ΟΔ Γερμανίας για την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ

Συγκεκριμένα σχετικά με την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία Γερμανίας ανέλαβε τις εξής πρωτοβουλίες που αφορούσαν:

1. στην ενδυνάμωση της ελληνικής υποψηφιότητας χωρίς να γίνεται απαραίτητα σύνδεση με τις άλλες υποψηφιότητες όπως της Ισπανίας και της Πορτογαλίας
2. στην ταχύτερη εξέταση του αιτήματος και συγκεκριμένα πριν το 1978
3. στην διατήρηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας Γερμανίας ως του πιο σημαντικού εταίρου της Ελλάδας στον οικονομικό τομέα (πιστώσεις, ξένες επενδύσεις, βοήθεια για την ασφάλεια της χώρας).

Συμπερασματικά, ο ρόλος της ΟΔΓερμανίας στο θέμα της ένταξης της Ελλάδας στην ΕΟΚ ήταν σημαντικός καθώς έπεισε και τα άλλα μέλη της Κοινότητας, ότι η απόφαση για την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ θα πρέπει να είναι πολιτική και όχι οικονομική. Με την συνδρομή της ΟΔΓερμανίας παραμερίστηκαν τα οικονομικά «προαπαιτούμενα» και η Ελλάδα επέτυχε την ένταξή της στην ΕΟΚ. Επίσης, παρόλο τον αντιαμερικανισμό που μεσουρανούσε εκείνη την εποχή στην Ελλάδα, λόγω των ιστορικών γεγονότων που είχαν προηγηθεί και τις σχέσεις της Ελλάδας με το NATO (που ήταν σε ρήξη), η ΟΔ Γερμανίας ενδυνάμωσε την αντίληψη ότι η Ελλάδα «ανήκει εις την Δύσιν». Η συμμετοχή της ΟΔ Γερμανίας και της Γαλλίας στο νεοθεσμοθετημένο όργανο της Κοινότητας, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο λειτούργησε

⁶⁹ Μπότσιου, «Η Ελλάδα και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στο Ευρωπαϊκό Πλαίσιο», σελ. 309-310.

επίσης ευνοϊκά για την Ελλάδα, καθώς ήταν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που γνωμοδότησε θετικά για την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ σε αντίθεση με την γνωμοδότηση της Κοινότητας που έβαινε προς απόρριψη του αιτήματος. Ο ρόλος των πολιτικών προσωπικοτήτων του Καραμανλή και του Schmidt ήταν εξαιρετικά σημαντικός, διότι συνεργάστηκαν και έθεσαν κοινούς στόχους, παρόλο τη διαφορετική τους προέλευση από πλευράς πολιτικής θεωρίας. Οι κοινοί στόχοι ήταν ο ευρω-ατλαντικός προσανατολισμός, η οικοδόμηση του κράτους πρόνοιας και η εμπέδωση της δημοκρατίας για τις χώρες τους και την Ευρώπη. Ο Α. Παπανδρέου αν και όπως προαναφέρθηκε ανέπτυξε αντίθετη ρητορική όταν κατέλαβε την εξουσία απέκτησε σταδιακά ευρωπαϊκό προσανατολισμό.

Αν και κατά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, τα θέματα της π.Γιουγκοσλαβίας και του ζητήματος των Σκοπίων έφεραν την ΟΔ Γερμανίας και την Ελλάδα σε αντίθεση μεταξύ τους, η ΟΔ Γερμανίας ήταν θετική και προσέφερε βοήθεια

1. στην ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ
2. στην ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ

Επομένως πριν το 1981 η ΟΔ Γερμανίας και η Ελλάδα συνεργάστηκαν στο ευρωπαϊκό πλαίσιο και με την πεποίθηση ότι οι αποφάσεις θα πρέπει είναι περισσότερο πολιτικού παρά οικονομικού χαρακτήρα.⁷⁰

⁷⁰ Μπότσιου, «Η Ελλάδα και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στο Ευρωπαϊκό Πλαίσιο», σελ. 312.

V. Επιστημονικές και πολιτιστικές σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας

1. Η ενδυνάμωση των πολιτιστικών και επιστημονικών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας

Παράλληλα με την ανάπτυξη των πολιτικοοικονομικών σχέσεων ενδυναμώθηκαν οι ήδη παραδοσιακά αναπτυγμένες πολιτιστικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών. Άλλωστε από την εποχή των αυτοκρατορικών αυλών στη Γερμανία η σύγχρονη ιδέα της Ευρώπης είχε τις ρίζες της στην παράδοση του ελληνικού πολιτισμού. Η Ελλάδα καθώς και όσοι εκπροσωπούσαν την επιστήμη και την τέχνη στην Ελλάδα είχαν το πλεονέκτημα από όλες τις ευρωπαϊκές χώρες να θεωρούνται ότι κατέχουν την «κληρονομιά» του αρχαίου ελληνικού πνεύματος και ένιωθαν άμεσα υποχρεωμένοι προς την σύγχρονη Ελλάδα. Η Γερμανία ήταν η μόνη χώρα στην οποία η Ελλάδα θαυμαζόταν στον υπέρτατο βαθμό μέσω των κλασικών εκπροσώπων του πνεύματος όπως Wickelmann, Goethe, Hördelin, οι οποίοι ως γνωστόν μελέτησαν και κατανόησαν την Ελλάδα σ' αυτό το βαθμό. Άλλωστε, μέσω της ανάπτυξης των κλασικών επιστημών στη Γερμανία και διά των εκπροσώπων του Κλασικισμού, η Γερμανία έδειχνε στην Ελλάδα τον χαμένο δρόμο προς το ένδοξο παρελθόν της. Η υποστήριξη της Γερμανίας μέσω της βοήθειας σ' όλα τα επίπεδα προς την Ελλάδα κατά την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους ήταν ιδιαίτερος σημαντική. Ιδιαίτερα σημαντικός για τις σχέσεις των δύο χωρών ήταν και ο φιλελληνισμός που κυριάρχησε την εποχή εκείνη.⁷¹ Η φιλελληνική τάση αναπτύχθηκε όχι μόνο στα ανώτερα στρώματα της κοινωνίας αλλά και στα λαϊκά στρώματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η οικονομική συνδρομή και πολιτιστική βοήθεια των φοιτητών του Πανεπιστημίου της Τυβίγγης για την ενίσχυση του απελευθερωτικού αγώνα κατά των Τούρκων.⁷²

Μια σειρά από λόγους κατέστησαν την Γερμανία ως δημοφιλή χώρα στην Ελλάδα για τον κόσμο της Επιστήμης. Το γεγονός ότι η Γερμανία παρέπεμπε στον Ουμανισμό ως κίνημα, και ότι στην Γερμανία ο κλασικός αρχαίος ελληνικός κόσμος βρήκε τόσο πρόσφορο έδαφος, είχε ως αποτέλεσμα ότι με την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους η

⁷¹ Apostolopoulos, *Die griechisch-deutschen Nachkriegsbeziehungen*, σελ. 35.

⁷² Κλαμαρής, Ν. (2010), *Επιστημονικές σχέσεις Ελλάδας Γερμανίας* στο: Ε. Χρυσός και Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Ορόσημα Ελληνογερμανικών σχέσεων*: Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, σελ.223-247, εδώ σελ. 226.

Γερμανία ήταν που μέσω της φιλελληνικής της στάσης συνέτρεξε στο νεοσυσταθέν ελληνικό κράτος, και διόρισε το γιού του Λουδουβίκου της Βαυαρίας, Όθωνα ως βασιλιά του και συνέδραμε στην ίδρυση του πρώτου ελληνικού πανεπιστημιακού Ιδρύματος.⁷³ Το «Οθώνειο Πανεπιστήμιο» και η ίδρυσή του στο νεοσύστατο κράτος είχε καταλυτικό ρόλο στην επιστημονική επιρροή των νέων Ελλήνων. Ο σχεδιασμός της εκπαιδευτικής πολιτικής έγινε ως γνωστόν από τα τρία μέλη της βαυαρικής Αντιβασιλείας.⁷⁴ Το πρώτο Πανεπιστήμιο της Ελλάδας είχε αναφορικά με τα γερμανικά Πανεπιστήμια και ιδιαίτερα της Γοτίγγης, του Μονάχου και του Βερολίνου πολλές ομοιότητες καθώς ο πρώτος Πρύτανης του, καθηγητής Σχινάς είχε ως πρότυπα πανεπιστημιακής διοίκησης και οργάνωσης το Πανεπιστήμιο του Βερολίνου.⁷⁵ Δεν μπορούσε, άλλωστε, το μοναδικό Πανεπιστήμιο του τότε ελληνικού κράτους να μην έχει άμεσες επιρροές από τη γερμανική κουλτούρα, καθώς πολλοί από τους πρώτους καθηγητές του προέρχονταν από την Γερμανία.⁷⁶

Ο Γερμανός φιλέλληνας Friedrich von Thiersch κατήρτησε σχέδιο για το εκπαιδευτικό σύστημα στο σύνολό του, καθοδηγούμενος από τα τρία μέλη της βαυαρικής αντιβασιλείας.⁷⁷ Ο Όθων ανέθεσε την θεσμική οργάνωση του πρώτου Πανεπιστημίου στον Γερμανό καθηγητή του Πανεπιστημίου της Βόννης Christian-August Brandis.⁷⁸ Ο γερμανικός πολιτισμός επηρέασε όλες τις βαθμίδες της ελληνικής εκπαίδευσης και κυρίως της πανεπιστημιακής καθώς επίσης σχετίζεται και με το γεγονός, ότι ο θαυμασμός για το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα ήταν διάχυτος σε όλη την Ευρώπη.⁷⁹

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ανάπτυξης των Ελληνο-γερμανικών σχέσεων από εκείνη την εποχή ήταν ή ίδρυση του συλλόγου Philadelphia «από μέλη της γερμανικής κοινότητας στην Ελλάδα. Αυτά είχαν έρθει την εποχή εκείνη κατά κύριο λόγο ως ακολουθία του Βασιλιά Όθωνα για να συνδράμουν στη σύσταση και οργάνωση του νεοϊδρυθέντος ελληνικού κράτους το 1837». Ο Σύλλογος υφίσταται και σήμερα και είναι «μη κερδοσκοπικού χαρακτήρος και έχει ως στόχο την προώθηση και υποστήριξη των Ελληνο-γερμανικών σχέσεων, τη φροντίδα των πολιτιστικών και κοινωνικών αναγκών

⁷³ Ο.π., σελ. 225.

⁷⁴ Ο.π., σελ. 226.

⁷⁵ Ο.π., σελ. 227.

⁷⁶ Ο.π., σελ. 227.

⁷⁷ Ο.π., σελ. 226.

⁷⁸ Ο.π., σελ. 227.

⁷⁹ Ο.π., σελ. 226.

των μελών του και τη προώθηση και υποστήριξη μη κερδοσκοπικών στόχων και δραστηριοτήτων κοινής ωφέλειας».⁸⁰

Πολύ σημαντικό ρόλο για τη διασύνδεση του πρώτου ελληνικού Πανεπιστημίου με τα Γερμανικά Πανεπιστήμια τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του υπήρξε το γεγονός ότι πολλοί από τους επιστήμονες του νεοελληνικού κράτους επέλεξαν τη Γερμανία για την μετεκπαίδευσή τους και αργότερα επιστρέφοντας εξελέγησαν Καθηγητές στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας.⁸¹ Οι «αναγεννηθείσες επιστήμες» στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος όφειλαν τη σύνδεσή τους με τις επιστήμες στη Γερμανία ή στις γερμανόφωνες χώρες και στον Όθωνα (1833-1862) και στον Mauger, ωστόσο αυτό οφειλόταν και σε άλλους σημαντικούς παράγοντες.⁸²

Αναφορικά με την Νομική Επιστήμη, κατά τα 60 πρώτα χρόνια λειτουργίας της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου, πολλοί Γερμανοί επιφανείς καθηγητές υπηρέτησαν σ' αυτή και άσκησαν βεβαίως την επιρροή τους στην ελληνική νομική επιστήμη. Την γερμανική αυτή επιρροή επισημαίνει και ο πρώτος κοσμήτωρ της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Γεώργιος Ράλλης αναφερόμενος στους νόμους του νεοελληνικού κράτους «οι νόμοι μας είναι εν μέρει οι νόμοι της ελευθέρως Γαλλίας εν μέρει οι νόμοι της σοφής Γερμανίας» (3 Μαΐου 1837, ημέρα Ιδρύσεως του Πανεπιστημίου Αθηνών, πανηγυρικός λόγος).⁸³

Εκτός όμως από τη Νομική Επιστήμη, όλες σχεδόν οι άλλες Επιστήμες που θεραπεύονταν στο πρώτο ελληνικό Πανεπιστήμιο έχουν να παρουσιάσουν επιφανείς επιστήμονες και διανοούμενους που σπούδασαν και διακρίθηκαν στη Γερμανία. Ενδεικτικά αναφέρονται από τους τομείς της Φιλολογίας, ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος (Ιστορία) και ο Γεώργιος Χατζιδάκις (Γλωσσολογία).⁸⁴ Επίσης στην Ιστορία της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, καταγράφονται από τον καθηγητή Σπυρίδωνα Μαρκέτο πολλοί επιφανείς καθηγητές της Ιατρικής που σπούδασαν στη Γερμανία και εξελέγησαν καθηγητές στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Εξέχουσα προσωπικότητα μεγάλου επιστημονικού κύρους από τους γερμανοτραφέντες καθηγητές της Ιατρικής υπήρξε ο Γεώργιος Ιωακείμογλου για τον

⁸⁰<http://www.philadel-club.gr/about-3>.

⁸¹ Ο.π., σελ. 228.

⁸² Ο.π., σελ. 230.

⁸³ Ο.π., σελ. 231.

⁸⁴ Ο.π., σελ. 233.

οποίο γίνεται ιδιαίτερη αναφορά επειδή έχοντας σπουδάσει στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου υπήρξε επί τριάντα χρόνια καθηγητής της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών (1928-1958) και μέσω της διδασκαλίας του επηρέασε την οργάνωση του συστήματος Υγείας της χώρας. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Βενιζέλος ανέθεσε στον Ιωακείμογλου και στον μαθηματικό καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Καραθεοδωρή ο οποίος επίσης είχε σπουδάσει στην Γερμανία την οργάνωση του Πανεπιστημίου στη Σμύρνη, έργο που δεν ευοδώθηκε λόγω των ιστορικών εξελίξεων (Μικρασιατική καταστροφή).⁸⁵ Όπως προαναφέρθηκε διακεκριμένοι καθηγητές που υπηρέτησαν και στην Φυσικομαθηματική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών αλλά και στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο και σε άλλους επιστημονικούς κλάδους όπως Χημεία, Αρχαιολογία, Μουσική, Εικαστικές Τέχνες, Θεολογία, είχαν σπουδάσει και διακριθεί στη Γερμανία.⁸⁶

Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει για τους καθηγητές του Πανεπιστημίου Αθηνών Ιωάννη Θεοδωρακόπουλο (Φιλοσοφική Σχολή) Παναγιώτη Κανελλόπουλο (Νομική Σχολή) και Κωνσταντίνο Τσάτσο (Νομική Σχολή) οι οποίοι είχαν σπουδάσει στο Πανεπιστήμιο της Χαϊδεμβέργης και με το επιστημονικό τους έργο ανέδειξαν την πολιτισμική σχέση μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας. Επίσης ο Ξενοφών Ζολώτας ο οποίος ανέλαβε και Πρωθυπουργός της Ελλάδας το 1990 είχε και αυτός σπουδάσει στην Γερμανία προπολεμικά και θεωρήθηκε ως μια εξέχουσα προσωπικότητα που με το επιστημονικό του κύρος σφράγισε τις Οικονομικές Επιστήμες στην χώρα για πολλά χρόνια (1945-1981).⁸⁷

2. Οι επιστημονικές και πολιτιστικές σχέσεις Ελλάδας – Γερμανίας και οι διαπανεπιστημιακές συνεργασίες μεταξύ Ελληνικών και Γερμανικών Πανεπιστημίων και Ιδρυμάτων. Το παράδειγμα του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Οι επιστημονικές σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας ενδυναμώθηκαν μέσω της Γερμανικής Υπηρεσίας Ακαδημαϊκών Ανταλλαγών (Deutscher Akademischer Austauschdienst, DAAD) μέσω της οποίας επισκέπτονταν την Ελλάδα Γερμανοί διδάσκοντες στα ελληνικά Πανεπιστήμια αλλά ακόμη και λόγω του ότι η Υπηρεσία

⁸⁵ Ο.π., σελ. 236.

⁸⁶ Ο.π., σελ. 233-243.

⁸⁷ Ο.π., σελ. 244.

χορηγούσε υποτροφίες που δίδονταν σε νέους Έλληνες επιστήμονες για σπουδές και έρευνα στην Γερμανία. Σήμερα λειτουργεί στην Αθήνα ενημερωτικό γραφείο της DAAD, συσταθέν από το 2004 που παρέχει πληροφορίες για υποτροφίες, σπουδές, έρευνα και διδασκαλία στην Γερμανία και στην Ελλάδα ενώ εξακολουθεί να χορηγεί υποτροφίες σε ενδιαφερόμενους φοιτητές και επιστήμονες.⁸⁸

Πολλοί Έλληνες νέοι επιστήμονες και ερευνητές σπούδασαν στην Γερμανία λαμβάνοντας υποτροφίες από Γερμανικά Ιδρύματα, γεγονός βέβαια που οδήγησε στην ενδυνάμωση των Ελληνο-γερμανικών σχέσεων. Το Alexander von Humboldt Stiftung χορήγησε τέτοιου είδους υποτροφίες προωθώντας την αριστεία και στην Ελλάδα.⁸⁹

Ακόμη πολλά άλλα Γερμανικά Ιδρύματα που δραστηροποιούνται και στην Ελλάδα στόχευαν και στοχεύουν στην εξέλιξη των νέων Ελλήνων επιστημόνων. Ενδεικτικά αναφέρονται το Konrad Adenauer Stiftung (KAS) το οποίο το 2012 «επανεκκίνησε τις δραστηριότητές του στην Ελλάδα με την δημιουργία ενός εξωτερικού γραφείου στην Αθήνα. Το KAS Αθηνών, σε μια εποχή που είναι εξαιρετικά δύσκολη, τόσο οικονομικά, όσο και εσωπολιτικά για την χώρα, θέτει ως πρώτο στόχο την προώθηση του πολιτικού και κοινωνικού διαλόγου μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας, καθώς και μεταξύ των υπολοίπων εταίρων της Ε.Ε.»⁹⁰

Επίσης το 2012 αντιπροσωπεία του Ιδρύματος “Friedrich Ebert Foundation” επανίδρυσε γραφείο στην Αθήνα με στόχο την «προώθηση των Ελληνο-γερμανικών σχέσεων την προώθηση της ευρωπαϊκής παιδείας στην Ελλάδα αλλά και του διαλόγου μεταξύ των προοδευτικών δυνάμεων των δύο χωρών».⁹¹ Ακόμη παρόμοιους στόχους έχουν και άλλα Γερμανικά Ιδρύματα και για την Ελλάδα όπως το “Hans Seidel Foundation” ή το “Heinrich Böll Stiftung”.⁹²

Επίσης το Ελληνο-γερμανικό Επιμελητήριο ιδρύθηκε το 1924 «με στόχο την προώθηση και την ανάπτυξη των εμπορικών και επιχειρηματικών σχέσεων των δύο χωρών». Το Επιμελητήριο, το οποίο επεξεργάζεται ετησίως περίπου 15.000 εμπορικές ζητήσεις είναι ο επίσημος αντιπρόσωπος των μεγαλύτερων εκθεσιακών οργανισμών

⁸⁸ <http://www.daad.gr/de>

⁸⁹ <https://www.humboldt-foundation.de>

⁹⁰ www.kas.de/griechenland/el/

⁹¹ <https://www.fes.de/de/>

⁹² <https://www.boell.de>

στη Γερμανία και παρέχει νομικές και εμπορικές/οικονομικές συμβουλές» Παράλληλα εκπονούνται εκπαιδευτικά προγράμματα και πολιτιστικές εκδηλώσεις⁹³.

Η ανάπτυξη της πολιτιστικής και επιστημονικής διπλωματίας αντικατοπτρίζεται και στην προώθηση των επιστημονικών σχέσεων και ανταλλαγών μεταξύ των Γερμανικών Πανεπιστημίων και εν γένει της επιστημονικής κοινότητας και των δύο κρατών της Γερμανίας και του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Στο προαναφερόμενο πλαίσιο, κατά τη διάρκεια επίσκεψης Αντιπροσωπείας Γερμανών Καθηγητών υπογράφηκε το 1985 (26-28 Μαρτίου) η συμφωνία επιστημονικής συνεργασίας μεταξύ του Πανεπιστημίου Humboldt του Βερολίνου και του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών⁹⁴, στην Πρυτανεία Μιχ. Σταθοπούλου⁹⁵. Κατά την διάρκεια της ίδιας Πρυτανείας του καθηγητή της Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών Μ. Σταθοπούλου διοργανώθηκαν μια σειρά από πολιτιστικές και επιστημονικές δράσεις σε συνεργασία με τα γερμανικά Πανεπιστήμια που ενίσχυσαν τις ήδη μεταξύ τους εποικοδομητικές επιστημονικές σχέσεις. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η διοργάνωση Έκθεσης για τη ζωή και το έργο των Μαρξ και Έγκελντ σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Goethe (11.5.1984), η διοργάνωση επιστημονικής συζήτησης με τη συμμετοχή επιστημόνων της Νομικής από τη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας (17.10.1984) καθώς και η διάλεξη του Γερμανού Ιστορικού Dr. Heinz Richter στα ελληνικά με θέμα «Όψεις της Σύγχρονης Ελλάδας στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας» (28.11.1984).⁹⁶ Στην ίδια Πρυτανεία (Μιχ. Σταθοπούλου), επισκέφθηκε το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου του Μονάχου Steinmann με σκοπό την ανάπτυξη των διμερών σχέσεων μεταξύ των δύο Πανεπιστημίων (22-24.4.1985)⁹⁷ καθώς επίσης και ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου της Λειψίας Rathmann (28-30.4.1985)⁹⁸. Στις 14.11.1985 επισκέφθηκε το Πανεπιστήμιο Αθηνών αντιπροσωπεία Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ενώ στο πλαίσιο των πολιτιστικών ανταλλαγών μεταξύ

⁹³ <http://griechenland.ahk.de/gr>

⁹⁴ Ροφούζου, «Η Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας. Οι Έλληνες και το δεύτερο γερμανικό κράτος», σελ. 323.

⁹⁵ Αρχείο Διεύθυνσης Δημοσίων Σχέσεων και Ιστορίας Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

⁹⁶ Ο.π.

⁹⁷ Ο.π.

⁹⁸ Ο.π.

Πανεπιστημίου Αθηνών και Πανεπιστημίου της Τυβίνγκης διοργανώθηκε μουσική εκδήλωση με την 40μελή Χορωδία του γερμανικού Πανεπιστημίου.⁹⁹

Στις 3 Μαΐου 1987 στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών ξεκίνησε ο επίσημος εορτασμός για την επέτειο των 150 χρόνων από την ίδρυσή του. Στους προσκεκλημένους συγκαταλέγονταν πολλοί Πρυτάνεις ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων καθώς επίσης και Γερμανικών Πανεπιστημίων. Στο πλαίσιο του εορτασμού πραγματοποιήθηκαν αναγορεύσεις επιτίμων διδασκτόρων ξένων Πανεπιστημίων και Πανεπιστημίων της Γερμανίας.¹⁰⁰

Από το 1987, όταν δημιουργήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ΕΡΑΣΜΟΣ, οι εκπαιδευτικές ανταλλαγές μεταξύ γερμανικών και ελληνικών Πανεπιστημίων χρηματοδοτήθηκαν από το ευρωπαϊκό πρόγραμμα με αποτέλεσμα την αύξηση των ανταλλαγών καθώς δεν χρειαζόταν η χρηματοδότηση να γίνεται από τους προϋπολογισμούς των Πανεπιστημίων. Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό πρόγραμμα το οποίο αναδιαμορφώθηκε για να έχει την τελική του μορφή σήμερα με το τίτλο ERASMUS+, διευκολύνεται (με την αναγνώριση του χρόνου σπουδών –σε όλα τα επίπεδα- και απόδοσης των φοιτητών σε αντίστοιχα επιλεγμένα μαθήματα μέσω του ευρωπαϊκού συστήματος διδακτικών μονάδων ECTS)¹⁰¹ και χρηματοδοτείται (με υποτροφίες απο την Ευρωπαϊκή Ένωση) η κινητικότητα για σπουδές ή/και πρακτική άσκηση μεταξύ των Πανεπιστημίων της Ευρώπης, ενώ τελευταίως στο πρόγραμμα συμπεριλήφθησαν και Πανεπιστήμια εκτός Ευρώπης (διεθνής κινητικότητα). Στο πλαίσιο αυτό, η συνεργασία με τα γερμανικά Πανεπιστήμια ήταν και είναι εκτενής και η κινητικότητα των εισερχομένων και εξερχομένων φοιτητών από και προς την Γερμανία αξιοσημείωτη και έχει ως στόχο εκτός από την απόκτηση εμπειρίας στα ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια και την πολιτισμική προσέγγιση των λαών. Αξίζει να σημειωθεί ότι, στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών σε ορισμένα διδάσκονταν από χρόνια και εξακολουθούν να διδάσκονται μαθήματα και στη γερμανική Γλώσσα¹⁰².

¹⁰⁰ Ό.π.

¹⁰¹ Παπαζογλου, Μ. (2009), *Στρατηγική για την Ελληνική Ανώτατη Εκπαίδευση. Εναλλακτικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Παπαζήσης, σελ. 286.

¹⁰² <http://en.interel.uoa.gr/fileadmin/interel.uoa.gr/uploads/ERASMUS/GUIDE-FINAL-INTERNET.pdf>

Γενικότερα, στα ήδη προαναφερθέντα προγράμματα επιστημονικής και πολιτιστικής συνεργασίας προστέθηκαν και άλλα ειδικά προγράμματα συνεργασίας ελληνικών και γερμανικών Α.Ε.Ι.. Ενδεικτικά αναφέρεται το πρόγραμμα ΙΚΥΔΑ. Συγκεκριμένα «το ΙΚΥ και η Γερμανική Υπηρεσία Ακαδημαϊκών Ανταλλαγών (DAAD), στο πλαίσιο διμερούς συμφωνίας, υλοποιούν από το έτος 2000 το πρόγραμμα ΙΚΥΔΑ με στόχο την περαιτέρω προώθηση της επιστημονικής συνεργασίας των Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης καθώς και των ερευνητικών ιδρυμάτων της Ελλάδας και της Γερμανίας. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε ομάδες επιστημόνων ή ερευνητών όλων των γνωστικών αντικειμένων, οι οποίοι καλούνται να καταρτίσουν ένα κοινό ερευνητικό σχέδιο με τους αντίστοιχους Γερμανούς εταίρους και με αμοιβαίες ανταλλαγές επισκέψεων. Το συνολικό χρονικό διάστημα χρηματοδότησης κυμαίνεται από ένα (1) έως τρία (3) έτη»¹⁰³.

¹⁰³ <https://www.iky.gr/el/downloads-el/item/2594-anakoinosi-apotelesmaton-ikyda-2016>

VI. Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Οι συνέπειες της χρηματοπιστωτικής κρίσης στις ελληνο-γερμανικές σχέσεις και στις επιστημονικές σχέσεις Ελλάδας-Γερμανίας

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και με την αλλαγή των οικονομικών συνθηκών παγκοσμίως, καθώς το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης άρχισε να εξαρτάται πλέον από την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας των κρατών μελών της, οι Ελληνο-γερμανικές σχέσεις καθορίζονται από παράγοντες και συνθήκες μη προβλέψιμες.¹⁰⁴

Αν και η χρηματοπιστωτική κρίση δεν θεωρήθηκε γεγονός μη αναμενόμενο καθώς διάσημοι οικονομολόγοι όπως ο Stieglitz το είχαν προβλέψει, ωστόσο στο ξεκίνημα της κρίσης οι κυβερνητικές αποφάσεις όλων των χωρών του κόσμου κατευθύνθηκαν προς την ενίσχυση των Τραπεζών προφανώς για να αποφευχθεί μια καταστροφή ιστορικών διαστάσεων.¹⁰⁵ Τα αποτελέσματα στις οικονομίες των μεγάλων χωρών, συμπεριλαμβανομένης και της γερμανικής ήταν να παρουσιασθούν τεράστια ελλείμματα και να διογκωθεί το δημόσιο χρέος.¹⁰⁶

Το όφελος που αναμενόταν να αποκομίσει η Ελλάδα ήδη από με την υπογραφή της Συμφωνίας για τη Σύνδεσή της με την ΕΟΚ (1961) και που αφορούσε στην επιβολή μεταρρυθμίσεων, προκειμένου να υπάρξουν επενδύσεις στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, να εκσυγχρονισθεί η εκπαίδευση, να μειωθεί η γραφειοκρατία, να αυξηθούν οι εξαγωγές και η χώρα να γίνει ανταγωνιστική έναντι των χωρών της Δυτικής Ευρώπης¹⁰⁷ δεν επετεύχθη, αλλά αντιθέτως η Ελλάδα εκτός από τις συνέπειες της χρηματοπιστωτικής κρίσης αντιμετώπισε και αντιμετωπίζει συσσωρευμένα θέματα δυσλειτουργίας του κράτους που αφορούν στην παραγωγικότητα, στην οργάνωση και διαχείριση θεμάτων για την Παιδεία, την Έρευνα και την καινοτομία, την δημόσια διοίκηση, την τήρηση την νομιμότητας.

¹⁰⁴ Μπότσιου, «Η Ελλάδα και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στο Ευρωπαϊκό Πλαίσιο», σελ. 312.

¹⁰⁵ Skarpelis-Sperk, «Ελλάδα και Γερμανία: 40 Χρόνια Προσωπικών και Πολιτικών Εμπειριών», σελ. 340.

¹⁰⁶ Ο.π., σελ. 340.

¹⁰⁷ Μπότσιου Κ., «Η απόφαση για Σύνδεση με την ΕΟΚ», *Η Καθημερινή*, 21.6.2015
<http://www.kathimerini.gr/820322/article/epikairothta/ellada/h-apofash-gia-syndesh-me-thn-eok>

Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την εφαρμογή πολιτικών από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη γερμανική κυβέρνηση προκειμένου η Ελλάδα να καλύψει τον χαμένο χρόνο, αφήνοντας πίσω αναχρονιστικές νοοτροπίες και προσαρμοζόμενη στη νέα παγκόσμια πραγματικότητα, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι προκειμένου να λειτουργήσει η Ελλάδα στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, θα πρέπει να υπάρξει συντονισμός για την ανεύρεση λύσεων στον τομέα της ελληνικής οικονομίας. Οι λύσεις αυτές θα μπορούσαν να συνδυαστούν και με την ανάπτυξη εκπαιδευτικών και ερευνητικών προγραμμάτων μεταξύ των δύο χωρών¹⁰⁸, όπως ενδεικτικά προαναφέρθηκαν.

¹⁰⁸ Skarpelis-Sperk, «Ελλάδα και Γερμανία: 40 Χρόνια Προσωπικών και Πολιτικών Εμπειριών», σελ. 341-343.

VII. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Καθ' όλη τη διάρκεια της εξέλιξης των ελληνο-γερμανικών σχέσεων από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, η Ελλάδα και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας βρέθηκαν να συμπορεύονται σε μια Ευρώπη που αγωνιζόταν να βρει τον ρυθμό της, μετά από τον πιο καταστροφικό μέχρι σήμερα πόλεμο. Το γεγονός ότι πριν την λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου οι δύο χώρες βρέθηκαν σε εκ διαμέτρου αντίθετα στρατόπεδα δεν στάθηκε εμπόδιο να ξεπεράσουν τελικά, όσο το δυνατόν, το παρελθόν και να βρεθούν συνοδοιπόροι στο όραμα που πλέον η Ευρώπη ενωμένη θα μπορούσε με την οικονομική πολιτική της να πετύχει: την ασφάλεια και την ευημερία των λαών της. Οι πολιτικές προσωπικότητες που εμφανίστηκαν να έχουν τον κύριο ρόλο στην παραπάνω διαχρονική εξέλιξη των ελληνο-γερμανικών σχέσεων είναι του πρώτου Καγκελαρίου της Δυτικής Γερμανίας μεταπολεμικά, Konrad Adenauer και του Πρωθυπουργού της Ελλάδας, Κωνσταντίνου Καραμανλή. Η συμβολή του Καραμανλή στην υπογραφή της Συμφωνίας το 1958 για τη Σύνδεση της Ελλάδας με την ΕΟΚ μέχρι τη μετά την πτώση της Δικτατορίας πλήρη ένταξη της Ελλάδας και την υπογραφή της Συμφωνίας (1979) ήταν καθοριστική. Και οι δύο πολιτικοί ο Adenauer και ο Καραμανλής είχαν το κοινό όραμα του «εκδυτικισμού» με γνώμονα την αποφυγή των δυσμενών αποτελεσμάτων στην οικονομία και στην πολιτική και κοινωνική ζωή τα οποία παρατηρήθηκαν στην χώρας της Ανατολικής Ευρώπης υπό την επιρροή της τότε ΕΣΣΔ, μέχρι τη διάλυσή της.

Παράλληλα, στην εξέλιξη των ελληνο-γερμανικών σχέσεων υπήρξε καθοριστική η αλληλεπίδραση που ασκήθηκε μεταξύ των πολιτικο-οικονομικών και των επιστημονικών και πολιτιστικών σχέσεων των δύο χωρών. Από την εποχή ακόμη της ίδρυσης του νεοελληνικού κράτους η προώθηση των επιστημονικών σχέσεων μεταξύ της Ελλάδας και της Γερμανίας ήταν προφανής. Το εκπαιδευτικό σύστημα και οι Επιστήμες στην Ελλάδα εξελίχθηκαν με βάση τα γερμανικά πρότυπα, οι πρώτοι Έλληνες επιστήμονες σπούδασαν στην Γερμανία ενώ το κίνημα του φιλελληνισμού αναπτύχθηκε επίσης στη Γερμανία βασισμένο στο κίνημα του Κλασικισμού και του Ουμανισμού. Τα γερμανικά και τα ελληνικά Πανεπιστήμια άρχισαν από πολύ νωρίς να συνεργάζονται και η μετέπειτα ενδυνάμωση της συνεργασίας τους εμφανίστηκε ως μια ώριμη κατάληξη στο ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Όπως στις περισσότερες περιπτώσεις των διεθνών σχέσεων, η ανάπτυξη των πολιτιστικών και επιστημονικών σχέσεων μεταξύ των χωρών λειτουργεί ως αρωγός

στην ανάπτυξη των σχέσεων των χωρών σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, και αντιστρόφως, έτσι και στην περίπτωση της εξέλιξης των ελληνο-γερμανικών σχέσεων η προσέγγιση των δύο λαών βασίστηκε στην αλληλουχία πολλών ιστορικών γεγονότων αλλά και στην αλληλεξάρτησή τους λόγω κοινών πολιτιστικών καταβολών αλλά και λόγω των επιστημονικών και πολιτιστικών συνεργασιών που αναπτύχθηκαν με τη συναίνεση και των δύο λαών.

Η βάση αυτής της συμπίεσης της Ελλάδας και της Γερμανίας μεταπολεμικά, δύναται να συσχετισθεί και με ιστορικά γεγονότα του περασμένου αιώνα που συνδέονται με την ανάπτυξη των επιστημών στο νεοσυσταθέν νεοελληνικό κράτος. Ένα παράδειγμα είναι ότι το δικαίκο σύστημα της σύγχρονης Ελλάδας ήταν εμπνευσμένο από το αντίστοιχο γερμανικό. Επομένως, εφόσον η βάση των έννομων ρυθμίσεων του δημόσιου και ιδιωτικού βίου μιας χώρας είχαν άμεση ή έμμεση αναφορά στους νόμους μιας άλλης χώρας, τότε η συνεργασία που αναπτυσσόταν μεταξύ των δύο προαναφερόμενων χωρών –εν προκειμένω της Ελλάδας και της Γερμανίας- ήταν και είναι προφανής. Η Ελλάδα και η Γερμανία συνεργάστηκαν και συνεργάζονται σε όλα τα επίπεδα –πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό- επιστημονικό- μέσα στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, με την συνδρομή προσωπικοτήτων του επιστημονικού και πολιτικού κόσμου των δύο χωρών με διεθνή αναγνώριση.

Δύο κομβικής σημασίας γεγονότα, η Σύνδεση της Ελλάδας με την ΕΟΚ (1961/1962) και η πλήρης ένταξη της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες (1979/1981) αναδεικνύουν την εμβάνθυνση που επετεύχθη στις διμερείς σχέσεις Ελλάδας-Γερμανίας στο ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Ακόμη και η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση -με τις γνωστές δυσμενείς συνέπειες στο βιοτικό επίπεδο του ελληνικού λαού- δεν μπόρεσε έως σήμερα να έχει ως αποτέλεσμα την διακοπή της συνεργασίας Ελλάδας-Γερμανίας και τη συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρώπη.

Σήμερα, εποχή της παγκοσμιοποίησης, διεθνώς ορθώνονται δύο αντίπαλες αντιλήψεις, όπου η μια αφορά στην περιφερόμενη διεθνώς επικινδυνότητα κάθε ξένου και διαφορετικού και έχει ως έμβλημα την ενδυνάμωση του έθνους-κράτους, ενώ κατ' αντίστιξη, η άλλη άποψη επιμένει στην δημιουργία ενός διεθνοποιημένου περιβάλλοντος με τις οικονομίες των κρατών να είναι ανταγωνιστικές μεταξύ τους και βασισμένες στο ελεύθερο εμπόριο και την ανάπτυξη των διεθνών σχέσεων. Σ' αυτό το πλαίσιο, όπου παράλληλα οι χώρες καλούνται να συνεργαστούν με στόχο τη διεθνή σταθερότητα και ασφάλεια καθώς και την ευημερία των λαών τους, η συνέχιση και

ενδυνάμωση της ελληνο-γερμανικής συνεργασίας, δεν μπορεί παρά να είναι αναγκαία συμβάλλοντας στη δημιουργία πυλώνων σταθερότητας σε μια τόσο καίρια θέση από πλευράς γεωπολιτικής, όπως είναι η θέση που κατέχει η Ελλάδα, αλλά και της οικονομικής δύναμης που είναι απαραίτητη για την Ευρώπη και που αυτή τη στιγμή κατέχει η Γερμανία, η οποία μπορεί να αποτελέσει εγγύηση για την διασφάλιση της ευρωπαϊκής ενότητας και ασφάλειας στο πλαίσιο της Δημοκρατίας και της ελευθερίας των λαών.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Apostolopoulos K.D. (2004). *Die griechisch-deutschen Nachkriegsbeziehungen* : Frankfurt a.M.: Peter Lang

Lienau G. (2010). *Το Ελληνικό Μεταναστευτικό Ρεύμα* στο : Ε. Χρυσός και Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Ορόσημα Ελληνογερμανικών σχέσεων*: Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία

Nugent N. (2012). *Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές*: Αθήνα: Σαββάλας

Skarpelis-Sperk S. (2010). *Ελλάδα και Γερμανία: 40 Χρόνια Προσωπικών και Πολιτικών Εμπειριών* στο: Ε. Χρυσός και Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Ορόσημα Ελληνογερμανικών σχέσεων*, Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία

Αποστολόπουλος Δ.(2010). *Οι οικονομικές σχέσεις Ελλάδας-Γερμανίας μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο* στο: Ε. Χρυσός και Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Ορόσημα Ελληνογερμανικών σχέσεων*: Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία

Γρηγοροπούλου Α.: *Η σχολική εκπαίδευση των παιδιών των Ελλήνων μεταναστών στη Γερμανία* στο: heimatkunde.boell.de/2012/06/12

Βερέμης Θ. (1992). *ΕΛΛΑΔΑ-ΕΥΡΩΠΗ Από τον Πρώτο Πόλεμο ως τον Ψυχρό Πόλεμο*: Αθήνα: Πλέθρον

Ήφαιστος Π. (2004). *Διπλωματία και Στρατηγική των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων Γαλλίας Γερμανίας Μεγάλης Βρετανίας*: Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα

Κλαμαρής Ν. (2010). *Επιστημονικές σχέσεις Ελλάδας Γερμανίας* στο : Ε. Χρυσός και Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Ορόσημα Ελληνογερμανικών σχέσεων*: Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία

Μπότσιου Ε. Κ., (21.6.2015) *Η απόφαση για Σύνδεση με την ΕΟΚ* : Η Καθημερινή, <http://www.kathimerini.gr/820322/article/epikairothta/ellada/h-apofash-gia-syndesh-me-thn-eok>

Μπότσιου Ε. Κ., (2010). *Η Ελλάδα και η ΟΔ Γερμανίας στο ευρωπαϊκό πλαίσιο* στο: Ε. Χρυσός και Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Ορόσημα Ελληνογερμανικών σχέσεων*:

Αθήνα : Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία

Παπάζογλου Μ. (2009). Στρατηγική για την Ελληνική Ανώτατη Εκπαίδευση. Εναλλακτικές προσεγγίσεις: Αθήνα: Παπαζήσης

Παπαναστασίου Ν.(2010). *Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις κατά τη δεκαετία του 1930* στο : Ε. Χρυσός και Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Ορόσημα Ελληνογερμανικών σχέσεων*: Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία

Ροφούζου Αι. (2010). *Η Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας. Οι Έλληνες και το δεύτερο γερμανικό κράτος* στο : Ε. Χρυσός και Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Ορόσημα Ελληνογερμανικών σχέσεων*: Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία

Φλάϊσερ, Χ. (2010) *Γερμανο-ελληνικές σχέσεις στην σκιά του Β' Παγκοσμίου Πολέμου* στο: Ε. Χρυσός και Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Ορόσημα Ελληνογερμανικών σχέσεων*: Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία

Χατζηβασιλείου, Ευ. (2005). *Εισαγωγή στην ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου*: Αθήνα: Πατάκης

Πηγές από το διαδίκτυο

<http://www.philadel-club.gr/about-3>.

<http://www.daad.gr/de>

<https://www.humboldt-foundation.de>

www.kas.de/griechenland/el

<https://www.fes.de/de>

<https://www.boell.de>

<http://griechenland.ahk.de/gr>

<http://en.interel.uoa.gr/fileadmin/interel.uoa.gr/uploads/ERASMUS/GUIDE-FINAL-INTERNET.pdf>

<https://www.iky.gr/el/downloads-el/item/2594-anakoinosi-apotelesmaton-ikyda>

Αδημοσίευτες πηγές

Αρχείο Διεύθυνσης Δημοσίων Σχέσεων Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

